

UNIVERSITETET I AGDER

Goodwill, lederskifte og manipulering

En analyse av utviklingen i balanseført goodwill og
muligheten for manipulering i norske børsnoterte selskaper

ELI OLAVSDOTTER NOMELAND
OLE TOPSTAD

VEILEDER
Leif Atle Beisland

Universitetet i Agder, 2017
Handelshøyskolen ved UiA

I. FORORD

Denne masterutredningen er utarbeidet som det siste leddet av mastergraden i regnskap og revisjon ved Universitetet i Agder. Masteroppgaven er en obligatorisk del av studiet og tilsvarer 30 studiepoeng. Ved valg av tema var det ønskelig å skrive om både goodwill og regnskapsmanipulering, og valget falt da på en kombinasjon av temaene.

Både regnskapsmanipulering og goodwill har vært temaer med stort fokus i undervisningen, og har vært til inspirasjon ved valg av tematikk. Formålet med denne studien har vært å få praktisk og dypere innsikt i disse temaene.

Arbeidet med oppgaven har vært en lang og krevende prosess, samtidig som den har vært svært spennende og lærerik. Vi har tilegnet oss mye kunnskap rundt regnskapene til norske børsnoterte selskaper og deres måte å behandle goodwill på. Vi sitter igjen med en oppgave vi er svært fornøyd med, som vi håper vil være relevant i fremtidig jobbsammenheng.

Vi ønsker å gi en stor takk til vår veileder Leif Atle Beisland for god oppfølging, råd og tilbakemeldinger underveis i arbeidet med denne oppgaven.

Kristiansand 1. juni 2017

Eli O. Nomeland

Ole Topstad

II. INNHOLDSFORTEGNELSE

I. FORORD	1
II. INNHOLDSFORTEGNELSE	2
III. FORKORTELSER	4
III. SAMMENDRAG	5
1. INNLEDNING	6
1.1 BAKGRUNN.....	6
1.2 FORMÅL OG PROBLEMSTILLING.....	10
1.3 AVGRENSNINGER.....	11
1.4 OPPGAVENS STRUKTUR.....	11
2. TEORI	13
2.1 KONSEPTUELLE RAMMEVERK.....	13
2.2 BALANSEORIENTERING VS. RESULTATORIENTERING.....	14
2.3 TRANSAKSJONSBASERT OG VERDIBASERT REGNSKAPSFØRING.....	16
2.4 GOODWILL.....	18
2.4.1 Hva er goodwill?.....	18
2.4.2 Komponenter i goodwill.....	19
2.4.3 Goodwill – en eiendel?.....	20
2.4.4 Regnskapsmessig behandling.....	21
2.4.5 God regnskapsskikk.....	21
2.4.6 International Financial Reporting Standards.....	23
2.5 REGNSKAPSMANIPULERING.....	28
2.5.1 Hvordan manipulere regnskapet?.....	29
2.5.2 Big Bath.....	32
2.5.3 Resultatutjevning.....	33
2.5.4 Incentiver for regnskapsmanipulering.....	34
2.6 TIDLIGERE STUDIER OG HYPOTESER.....	36
3. METODE	41
3.1 KVANTITATIV ANALYSE.....	41
3.2 UTVALG OG INNHENTING AV DATA.....	41
3.3 STYRKER OG SVAKHETER.....	43
3.4 STATISTISKE METODER.....	44
3.4.1 T-test.....	44
3.4.2 Multipel regresjonsanalyse.....	45
4. ANALYSE	49
4.1 T-test.....	49
4.2 Regresjonsanalysen.....	54
5. KONKLUSJON	60
6. LITTERATURLISTE	62
VEDLEGG	65

Figurliste

Figur 1: Komponenter i goodwill (Stenheim, 2009, s. 26)	20
Figur 2: Nedskrivningsbehov (Sellæg, 2012, s. 131)	25
Figur 3: Nedskrivningsvurdering (Sellæg, 2012, s. 126)	27
Figur 5: Gjennomsnittlig balanseført goodwill.....	49
Figur 6: Wilcoxon signed-ranks test: resultat.....	51
Figur 7: Wilcoxon signed-ranks test: forskjeller.....	51
Figur 8: Balanseført goodwill i 2005 og 2015	52
Figur 9: Utviklingen i balanseført goodwill	54
Figur 9: Endring i goodwill ved lederskifte.....	59

Tabelliste

Tabell 1: Forklaringsvariabler	48
Tabell 2: Utviklingen i balanseført goodwill.....	53
Tabell 3: Deskriptiv statistikk for forklaringsvariablene.....	55
Tabell 4: Korrelasjonsmatrise.....	56
Tabell 5: Resultat regresjonsanalyse	56
Tabell 6: Robustness-tester.....	58

III. FORKORTELSER

EU – Europaunionen

EØS – Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet

FASB – Financial Accounting Standards Board

GRS – God regnskapsskikk

GAAP – Generally Accepted Accounting Principles

IAS – International Accounting Standards

IAS 36 – Impairment of Assets

IASB – International Accounting Standards Board

IFRS – International Financial Reporting Standards

IFRS 3 – Business Combination

KGE – Kontantgenererende enhet

NRS – Norsk Regnskapsstiftelse

NRS 17 – Virksomhetskjøp og konsernregnskap

NRS 9 – Fusjon

SFAS 121 – Accounting for the Impairment of Long-Lived Assets and for Long-Lived Assets to be Disposed Of

SFAS 142 – Goodwill and Other Intangible Assets

III. SAMMENDRAG

I 2005 ble norske børsnoterte selskaper lovpålagt å rapportere etter de internasjonale regnskapsstandardene IFRS. Overgangen fra GRS til IFRS medførte at goodwill ikke lenger skal avskrives, men testes for nedskrivning minst en gang i året. Implementeringen av IFRS 3 har også ført til at graden av skjønn og subjektivitet har økt betydelig i rapporteringen av goodwill. Det hevdes at IFRS har ført til en høyere andel goodwill i balansen. Denne studien undersøker derfor om det har forekommet en økning i balanseført goodwill i de norske børsnoterte selskapene i tidsperioden 2005 til 2015 som en konsekvens av overgangen til rapportering etter de internasjonale regnskapsreglene.

Goodwill er en usikker eiendel og kan være utsatt for manipulering. Flere studier antyder at nyansatte ledere utnytter sin posisjon til å rapportere opportunistisk. Den andre problemstillingen som blir testet er derfor om et lederskifte i norske børsnoterte foretak fører til store nedskrivninger av goodwill i tråd med ”big bath”-teorien.

Resultatene fra studien viser at det har forekommet en betydelig økning av goodwill på 62,6% i tidsperioden 2005-2015. Dette fremkommer av en t-test som er gjennomført for 59 selskaper. For å underbygge resultatene er det i tillegg utført en Wilcoxon signed-ranks test som også viser til signifikant økning i balanseført goodwill. På grunnlag av resultatene foreligger det derfor grunn til å hevde at implementeringen av IFRS 3 har medført en økning i balanseført goodwill. Det kan imidlertid se ut til å være en implementeringseffekt som i de senere årene har stabilisert seg.

For å undersøke påvirkningen av et lederskifte er det gjennomført en multippel regresjonsanalyse som i tillegg til å inneholde en variabel for lederskifte inkluderer variabler for selskapsspesifikke faktorer. Resultatene viser at et lederskifte ikke har en signifikant påvirkning på balanseført goodwill. Det er i tillegg gjennomført ulike robustness-tester som gir tilsvarende resultater. Det kan derfor ikke trekkes noen konklusjon om at et lederskifte fører til nedskrivninger av goodwill.

1. INNLEDNING

Goodwill er en residualpost og oppstår ved oppkjøp eller fusjon hvor anskaffelseskosten overstiger virkelig verdi av identifiserbare eiendeler og gjeld i den oppkjøpte/overdragende virksomheten. En forventning om en virksomhets evne til å skape fortjeneste utover normal gevinst på egenkapitalen muliggjør at et selskap kan selges til en slik overpris. Denne forventningen kan for eksempel komme av et selskaps gode rykte og renommé eller deres besittelse av humankapital.

I denne studien undersøkes det om overgangen fra de norske regnskapsreglene til de internasjonale regnskapsstandardene har ført til en økning i balanseført goodwill. Videre blir det testet for om et lederskifte fører til større nedskrivninger av goodwill i tråd med ”big bath”-teorien.

1.1 BAKGRUNN

I juli 2002 ble forordningen om anvendelsen av internasjonale regnskapsstandarder fastsatt av EU. Dette medførte at børsnoterte foretak i EU fra og med regnskapsåret 2005 måtte anvende de internasjonale regnskapsstandardene IAS/IFRS¹ i konsernregnskapet. Standardene fastsettes og utgis av den private organisasjonen International Accounting Standards Board (IASB). Gjennom EØS-reglene fikk denne forordningen anvendelse også for norske børsnoterte foretak og reglene skulle, så godt det lot seg gjøre, gå foran reglene i regnskapsloven. Målet med forordningen var å ”bidra til en best mulig og kostnadseffektiv virkemåte for kapitalmarkedet” (Prop. 64 S (2002-2003), 2003, s. 1). Finansdepartementet vurderte gjennomføringen av forordningen om anvendelse av internasjonale regnskapsstandarder til å kunne gi regnskaper av høyere kvalitet som ville være sammenlignbare og forståelige for investorer på tvers av landegrensene (Prop. 64 S (2002-2003), 2003).

I Norge har Norsk RegnskapsStiftelse (NRS) utgitt regnskapsstandarder siden 1989 (Kvifte & Johnsen, 2008) og satt rammene for god regnskapsskikk (GRS). De norske regnskapsstandardene gir anbefalinger og veiledninger til hvordan føre regnskap etter regnskapsloven. En erstatning av norske regnskapsstandarder med internasjonale

¹ IAS – International Accounting Standards
IFRS – International Financial Reporting Standards

regnskapsstandarder har ført til flere endringer. Etter å ha studert overgangen fra GRS til IFRS hevder Beisland og Knivsflå (2015) at IFRS benytter mer virkelig verdi og er mindre konservativ enn GRS. Samtidig balansefører IFRS mer immaterielle eiendeler enn GRS. For regnskapsføring av goodwill har en overgang fra rapportering etter de norske regnskapsstandardene og NRS 9 *Fusjon* til de internasjonale regnskapsstandardene og IFRS 3 *Business combination* ført til at en tidligere årlig avskrivning i stedet skal utføres som en årlig nedskrivningsvurdering. Det vil si at tidligere avskrivninger som holdt balanseført verdi av goodwill nede, nå har blitt erstattet av årlige nedskrivningsvurderinger som i stor grad avhenger av lederes skjønnsmessige vurdering av oppkjøpte virksomheters virkelige verdi (Hamberg & Beisland, 2014).

Ved virksomhetssammenslutninger skal alle eiendeler og forpliktelser i det overdragende/oppkjøpte selskapet identifiseres og verddivurderes til virkelig verdi. Goodwill er en residual, og oppstår ved at kjøpsprisen overstiger nettoverdien av eiendeler og gjeld. ”Formålet med IFRS 3 er å få en mer ensartet regnskapsmessig behandling av fusjoner og oppkjøp, samt en mer presis beskrivelse av hva det faktisk betales for” (PricewaterhouseCoopers, 2007). Goodwill skal i det etterfølgende testes for tap ved verdifall hvert år og ved eventuelle tilfeller hvor det foreligger indikasjoner på at enheten kan ha falt i verdi (Sellæg, 2012). Implementeringen av IFRS 3 og overgangen fra avskrivninger til nedskrivninger har blitt kritisert for å åpne opp for estimering av virkelig verdi basert på antakelser som ikke kan bekreftes. Ved å vurdere den virkelige verdien til goodwill på bakgrunn av forventet fremtidig verdiskapning øker mulighetene til å manipulere regnskapet ved å rapportere goodwill basert på en virkelig verdi som ikke kan etterprøves (Hamberg & Beisland, 2014). Empiriske resultater viser at det er en utbredt bruk av skjønn blant ledere ved rapportering av goodwillnedskrivninger etter IFRS 3 (AbuGhazaleh, Al-Hares & Roberts, 2011). Ved å rapportere en balanseført verdi som reflekterer ledernes egen informasjon kan beslutningsnyttien av regnskapene øke for brukerne. Det er imidlertid mulig for lederne å utnytte denne friheten til å manipulere regnskapet ved å rapportere opportunistisk.

Verdifall i goodwill har direkte påvirkning på resultatet. Et selskap som rapporterer etter norske regnskapsregler og avskriver goodwill årlig vil få et dårligere resultat enn et selskap som rapporterer etter de internasjonale regnskapsreglene og vurderer verdien av goodwill som opprettholdt, gitt alt annet likt (Beisland & Heskestad, 2016). Rapportering etter disse to

regelsettene har over tid potensielt store effekter på både årsresultatet og egenkapitalen, og vil for samme selskap kunne gi store avvik avhengig av om det blir rapportert etter IFRS eller GRS (Beisland & Heskestad, 2016). Siden IFRS 3 ikke tillater avskrivning av goodwill, fører dette i praksis til uregelmessige og sjeldne kostnadsføringer (Beisland & Heskestad, 2016). På denne måten er det større mulighet for å opprettholde det regnskapsførte beløpet over en lengre periode. Det er derfor grunn til å tro at balanseført goodwill er høyere under internasjonale regnskapsregler enn under norske regnskapsregler, akkurat slik som Beisland og Knivsflå (2015) foreslår. Dette underbygges av Hamberg, Novak og Paananen (2011) som undersøker konsekvensene for svenske børsnoterte selskaper av implementeringen av IFRS 3. De finner en betydelig økning i balanseført goodwill etter overgangen til IFRS i 2005, og vesentlig lavere nedskrivninger etter IFRS enn kombinasjonen av avskrivninger og nedskrivninger etter de svenske regnskapsreglene. Økningen i balanseført goodwill forklares med økt oppkjøpsfrekvens kombinert med at en har gått bort fra avskrivninger. Den langsiktige konsekvensen av dette er økt balanseført goodwill. Hamberg et al. (2011) peker også på at selv om det er slutt på avskrivninger har ikke nedskrivningene økt, og dette medfører at resultatene hos selskapene øker. Et annet interessant funn er at en viktig effekt av implementeringen av IFRS 3 er at selskap har flere uspesifiserte immaterielle eiendeler som gjør fremtidig inntjening mer avhengig av ledernes skjønnsmessige avgjørelser (Hamberg et al., 2011).

Overgangen til IFRS 3 har ført til en erstatning av historisk kost med måling av virkelig verdi. Dette fører til at regnskapsføring av goodwill baseres i mye større grad på skjønn da goodwill mangler en observerbar markedspris, noe som kan by på utfordringer. Siden virkelig verdi av goodwill ikke er en entydig, observerbar størrelse, har graden av skjønn og subjektivitet i rapporteringen økt betydelig etter implementeringen av IFRS 3 (Beisland & Heskestad, 2016). Ved rapportering av goodwill etter de internasjonale regnskapsreglene må det gjøres en del vurderinger. Den kontantgenererende enheten må avgrenses, hvor stor andel goodwill som skal tildeles må fastsettes og gjenvinnbart beløp må kalkuleres (AbuGhazaleh et al., 2011). Her er det muligheter for ledere å påvirke utfallet og beløpet som til slutt skal regnskapsføres. Avhengig av hva slags resultat som er ønskelig å rapportere, kan en over- og underdrive verdifallet for goodwill gjennom bevisste underliggende valg ved testing for verdifall av goodwill. På denne måten er det til og med mulig å ikke anerkjenne et verdifall i det hele tatt. Fra standardsetternes ståsted åpner estimeringen av virkelig verdi imidlertid for

at ledere kan bruke sin posisjon og tilgang til informasjon om fremtidige kontantstrømmer til å verdivurdere goodwill på en mer korrekt måte. Hovedhensikten med IFRS 3 er å ”heve detaljeringsnivå og kvalitet på informasjonen fra selskaper til analytikere og investorer” (PricewaterhouseCoopers, 2007). Hvorvidt dette er tilfellet er det derimot stor diskusjon om. Totalt sett mener AbuGhazaleh et al. (2011) at IFRS 3 har forbedret kvaliteten på rapporterte nedskrivninger av goodwill, og støtter påstanden til IASB om at standarden tillater foretak å gjenspeile deres økonomiske verdi mer effektivt. I motsetning mener Ramanna og Watts (2012) at den gjennomsnittlige leder i stedet vil utnytte muligheten til å utøve skjønn til å rapportere opportunistisk.

Big bath er en betegnelse innen regnskapsmanipulering, og er en metode for å fremstille et langt dårligere resultat i inneværende år enn det som faktisk er reelt (Stenheim & Blakstad, 2012). Dette er motivert av å kunne vise til bedre fremtidige resultater, og forekommer gjerne i sammenheng med et lederskifte (Heskestad, 2016; Schilit, 2002). På denne måten kan påtroppende leder legge skylden på tidligere ledelse for de svake resultatene (Langli, 2005). En forverring av det faktiske resultatet gjennomføres ved å utføre nedskrivninger og tapsavsetninger. Dersom anvendelsen av IFRS 3 har resultert i en høy andel balanseført goodwill, er denne posten utsatt for nedskrivning som et ledd i en big bath-rapportering.

PricewaterhouseCoopers har i seks år gjennomført en årlig årsrapportundersøkelse for å kartlegge informasjonskvaliteten i årsrapportene til selskaper notert på Oslo Børs og Oslo Axess. I utvalget fra PwCs årsrapportundersøkelse fra 2015 foretok 23% av selskapene et oppkjøp i 2014. Dette er noe over gjennomsnittet for de siste årene, men er likevel en relativt lav oppkjøpsprosent. I 86% av tilfellene er det identifisert goodwill der allokering av kjøpspris til goodwill i gjennomsnitt utgjør 32%. Dette er likt med hva som ble observert i årene 2010 og 2011. Samme undersøkelse fra 2012 viser at over halvparten av kjøpsprisen ble allokert til goodwill (Nesbakk, Roxrud & Strandberg, 2015). Når en så stor andel av kjøpsprisen utgjør goodwill er det viktig at førstegangs innregning blir riktig. Dette har potensielt stor innvirkning på en senere verdivurdering og behov for nedskrivning. Videre viser undersøkelsen fra 2015 at 77% av selskapene i utvalget har goodwill i balansen. Selskapene forklarer den oppståtte goodwillen med inntekts- og kostnadssynergier. Da goodwill har en høy forekomst i balansen i norske børsnoterte selskaper er det viktig at verdien av denne posten er reell og ikke er utsatt for manipulering. Spesielt viktig er dette for

selskaper hvor goodwill utgjør en betydelig del av balansen. Dersom det skulle vise seg at goodwill er vesentlig overvurdert kan en nedskrivning ha alvorlige konsekvenser for resultatet og egenkapitalen, og i verste fall true selskapets fortsatte drift. Ettersom goodwill er en såpass usikker eiendel er det også viktig å være klar over hvilke vurderinger som må tas og hva verddivurderingsprosessen innebærer. Siden goodwill er en sentral regnskapsstørrelse er det interessant å undersøke om ledere utnytter sin posisjon til å rapportere resultater som kan føre eksterne regnskapsbrukere bak lyset.

Denne studien tilføyer funn til teori og tidligere studier om goodwill og big bath. Det er ikke kjent at tidligere norske studier har forsket på de samme problemstillingene som denne studien tar for seg. Studien er derfor unik ved å presentere funn gjeldende for norske børsnoterte selskaper innenfor områder som tidligere ikke har blitt undersøkt.

1.2 FORMÅL OG PROBLEMSTILLING

Formålet med denne studien er todelt. Den første delen baserer seg på antagelsen til Beisland og Knivsflå (2015) om at balanseført goodwill er høyere under IFRS enn GRS. Studien til Hamberg et al. (2011) finner en betydelig økning av balanseført goodwill for de svenske børsnoterte selskapene etter implementeringen av IFRS 3. Denne studien undersøker om resultatene er tilsvarende for de norske børsnoterte selskapene i tidsperioden 2005-2015.

Graden av skjønn og subjektivitet i rapporteringen har økt betydelig etter innføringen av IFRS 3 (Beisland & Heskestad, 2016). AbuGhazaleh et al. (2011) mener at IFRS 3 har forbedret kvaliteten på rapporterte nedskrivninger av goodwill og at standarden tillater foretak å gjenspeile selskapets økonomiske verdi mer effektivt. Det argumenteres imidlertid for at dette ikke er tilfellet, men at ledere i stedet utøver skjønn for å rapportere opportunistisk (Ramanna & Watts, 2012).

Big bath forekommer som tidligere nevnt gjerne i sammenheng med et lederskifte (Heskestad, 2016; Langli, 2005; Schilit, 2002; Stenheim & Blakstad, 2012). Siden goodwill er en typisk usikker eiendel som kan være vanskelig å måle til riktig verdi, eksisterer muligheten for å gjøre store nedskrivninger i tråd med big bath for å presentere et forverret resultat (Beisland & Heskestad, 2016). Den andre delen av oppgaven undersøker på grunnlag av dette om nyansatte ledere i norske børsnoterte foretak utnytter denne muligheten til å rapportere nedskrivninger av goodwill for å kunne vise til sterkere fremtidige resultater.

Ut i fra dette er to problemstillinger formulert:

Har det vært en økning i balanseført goodwill de siste 10 årene?

Fører lederskifte i et selskap til økte nedskrivninger av goodwill?

Selv om problemstillingene er basert på tidligere studier og teori, er det ikke sikkert at resultatene vil vise den foreslåtte effekten. Det er ikke en selvfølge at økningen i balanseført goodwill i svenske børsnoterte selskaper også skal vise seg i de norske. Det kan tenkes at de internasjonale regnskapsstandardene blir tolket på ulike måter eller at implementeringen av IFRS 3 ikke nødvendigvis fører til en økning i balanseført goodwill. Det kan også hende at nye ledere ønsker å vise til så gode resultater som mulig allerede fra dag en, at en i stedet for å gjennomføre store nedskrivninger heller balansefører større verdier av goodwill enn tidligere.

1.3 AVGRENSNINGER

Studien er avgrenset til å se på balanseført goodwill i norske børsnoterte selskaper som følger IFRS. Det er lagt størst vekt på rapportering av goodwill etter IFRS, men reglene for GRS blir også gjennomgått. Utredningen tar ikke stilling til negativ goodwill og heller ikke skattekonskvensene av goodwill.

Det er allerede utført lignende studier på nedskrivning av goodwill i andre land, og det er derfor av stor interesse å undersøke om funnene blir tilsvarende i norske børsnoterte selskaper. Studien tar utgangspunkt i alle norske selskaper som har vært notert på Oslo Børs med balanseført goodwill i mer enn ett år i undersøkelsesperioden. Valget av børsnoterte selskaper er i likhet med hva som er gjort i tidligere studier (AbuGhazaleh et al., 2011; Beatty & Weber, 2006; Beisland & Knivsflå, 2015; Hamberg et al., 2011; Stenheim, 2012; Tsybina & Sebergsen, 2016).

1.4 OPPGAVENS STRUKTUR

Studien består av fem hovedkapitler. Kapittel 1 introduserer temaet for studien og forteller hva formålet med oppgaven er. På bakgrunn av dette presenteres problemstillingene som legger grunnlaget for analysen. I kapittel 2 gis det en oversikt over relevant teori og tidligere studier som ligger til grunn for studien. Kapitlet avsluttes med hypotesene som skal testes i analysedelen. Videre følger en presentasjon av metoden i kapittel 3. Her forklares hvilken metode som er brukt for å gjennomføre analysen, og hvilke data som er innhentet. Til slutt

presenteres de statistiske metodene som er gjennomført for å analysere de innhentede dataene. I kapittel 4 gjennomføres analysene, og resultatene fra disse fremstilles. Først gjennomføres en t-test, deretter en regresjonsanalyse for å teste hypotesene. Avslutningsvis følger en konklusjon i kapittel 5. Dette kapitlet presenterer funnene fra de statistiske analysene og avsluttes med forslag til videre forskning.

2. TEORI

I dette kapitlet drøftes relevant teori knyttet opp til tematikken i denne studien. Først presenteres teorien bak konseptuelle rammeverk for å skape en forståelse for hvordan ulike regnskapsregimer er bygd opp. Regnskapsregimer har ulike perspektiver og bygger på forskjellige forutsetninger som vil bli gjort rede for. Dette gjøres for å belyse forskjellene mellom prinsippene bak regnskapsreglene etter IFRS og GRS. Etter denne gjennomgangen følger en redegjørelse av hva goodwill er og dens regnskapsmessige behandling. Her utredes både de norske og internasjonale regnskapsstandardene for regnskapsmessig behandling av goodwill. Dette for å øke forståelsen av endringene og konsekvensene av overgangen fra rapportering etter GRS til IFRS. Deretter følger en generell presentasjon av ulike former for regnskapsmanipulering. Big bath-teori og ledelsens incentiver er spesielt i fokus videre i denne studien. Til slutt i dette kapitlet presenteres tidligere studier. Disse har vært med på å legge grunnlaget for denne oppgaven og utviklingen av hypotesene som anvendes i analysen.

2.1 KONSEPTUELLE RAMMEVERK

I 1973 ble "the Financial Accounting Standards Board" (FASB) i USA stiftet. Dette er en uavhengig, privat og ideell organisasjon som utarbeider standarder for regnskapsføring og rapportering for private, offentlige og ideelle foretak som følger US "Generally Accepted Accounting Principles" (GAAP – "god regnskapsskikk") (Financial Accounting Standards Board, 2017, 13.02). FASB var den første standardsetteren som utviklet et eksplisitt konseptuelt rammeverk, og Kvifte og Johnsen (2008, s. 12) oversetter FASB's definisjon på konseptuelle rammeverk som "(...) et enhetlig system av sammenhengende målsetninger og underliggende forutsetninger som kan lede til konsistente regnskapsstandarder, og som avgrensner og beskriver regnskapsføring og årsregnskap." Et konseptuelt rammeverk er de grunnleggende definisjoner og begreper som legger føringer for regnskapsregulering og utvikling av regnskapsstandarder, og avgrensner hva som aksepteres som akseptable løsninger på praktiske regnskapsspørsmål.

Motivasjonen bak utformingen av et konseptuelt rammeverk var at regnskapsprofesjonen ble kritisert for å mangle et enhetlig teorigrunnlag og at det eksisterte et produsentfokus som gikk på bekostning av brukerne. I tillegg ble det rettet kritikk mot den vide bruken av skjønnsutøvelse som ble hevdet å gi grunnlag for omfattende regnskapsmanipulasjon (Kvifte

& Johnsen, 2008). Resultatet ble at FASB utviklet et normativt konseptuelt rammeverk med større brukerfokus ved å ta utgangspunkt i brukernes informasjonsbehov. For å begrense skjønnsutøvelsen og fleksibiliteten i regnskapsføringen ble det innført objektive balanseorienterte definisjoner. Disse blir nærmere forklart i neste delkapittel.

Etter utviklingen av FASB's konseptuelle rammeverk, fulgte de andre ledende standardsetterne etter og utviklet sine egne rammeverk som i stor grad tok utgangspunkt i dette rammeverket (Kvifte & Johnsen, 2008).

2.2 BALANSEORIENTERING VS. RESULTATORIENTERING

Regnskapsmessige rammeverk kan skilles fra hverandre ut fra hvilket perspektiv de innehar, og det er vanlig å skille mellom balanseorienterte og resultatorienterte rammeverk. Disse to gruppene representerer hver sine ytterpunkt, og et rammeverk er som oftest ikke rendyrket resultat- eller balanseorientert, men kan inneholde elementer fra begge retningene.

Det er få standardsettere som har utviklet eksplisitte rammeverk med resultatorientering, og har følgelig resultert i at de fleste konseptuelle rammeverkene er balanseorienterte (Kvifte & Johnsen, 2008). Dette er også tilfellet for IASBs rammeverk. Balanseorienteringen avviker imidlertid fra regnskapsloven og god regnskapskikk som utgjør et resultatorientert rammeverk. Det vil si at IFRS og GRS har ulikt fokus når det kommer til balanseoppstillingen og resultatregnskapet, og vil i det videre bli belyst.

Innenfor et balanseorientert perspektiv tas det utgangspunkt i bestemte definisjoner av balansepostene. For at en post skal balanseføres innenfor et balanseorientert konseptuelt rammeverk, må definisjonene være oppfylt. Dersom definisjonene ikke er oppfylt blir posten plassert i resultatregnskapet (Fardal, 2007). Det er totalt tre krav som må være oppfylt for at en post skal kvalifisere til regnskapsføring:

1. Posten må tilfredsstillе definisjonen.
2. De økonomiske fordelene eller oppofrelsene er sannsynlige.
3. Informasjonen må være pålitelig.

Ut fra definisjonen til IASB må en eiendel ha tre egenskaper for å kvalifisere til balanseføring. Eiendelen må være:

1. En sannsynlig fremtidig økonomisk fordel.

2. Anskaffet eller kontrollert av foretaket.
3. Et resultat av tidligere transaksjoner og hendelser.

Etter IASB kan gjeld defineres som en negativ eiendel, og tilsvarende egenskaper kreves for at gjeld kvalifiseres til balanseføring. Gjelden må være:

1. En sannsynlig fremtidig oppofrelse av økonomiske fordeler.
2. Oppstått fra en eksisterende forpliktelse til å overføre eiendeler eller å yte tjenester til andre i fremtiden.
3. Et resultat av tidligere transaksjoner og hendelser.

Disse definisjonene på gjeld og eiendeler påvirker også egenkapitalen da IASB definerer denne posten som en residualpost som utgjør netto eiendeler (Kvifte & Johnsen, 2008).

Innenfor et resultatorientert rammeverk slik som GRS i Norge, eksisterer det ikke definisjoner som fungerer som overstyrende kriterium for regnskapsføring. ”Norsk regnskapsregulering og den tradisjonelle vektleggingen av resultatmåling er et motstykke til balanseorienteringen som er en forutsetning i de konseptuelle rammeverkene” (Kvifte & Johnsen, 2008, s. 23).

I norsk regnskapslovgivning er det de grunnleggende regnskapsprinsippene som ligger til grunn i rammeverket. I regnskapsloven kapittel 4 er det oppført ti ulike regnskapsprinsipper:

1. Transaksjonsprinsippet – transaksjoner skal regnskapsføres til verdien av vederlaget på transaksjonstidspunktet.
2. Opptjeningsprinsippet – inntekt skal resultatføres når den er opptjent.
3. Sammenstillingsprinsippet – utgifter skal kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt.
4. Forsiktighetsprinsippet – urealisert tap skal resultatføres.
5. Sikring – ved sikring skal gevinst og tap resultatføres i samme periode.
6. Regnskapsestimer – ved usikkerhet skal det brukes beste estimat, på bakgrunn av den informasjon som er tilgjengelig når årsregnskapet avlegges.
7. Kongruensprinsippet – alle inntekter og kostnader skal resultatføres.
8. Prinsippanvendelse – årsregnskapet skal utarbeides etter ensartede prinsipper, som skal anvendes konsistent over tid.
9. Fortsatt drift – årsregnskapet skal utarbeides under forutsetning om fortsatt drift så lenge det ikke er sannsynlig at virksomheten vil bli avviklet.

10. Utarbeidelse av årsregnskap skal foretas i samsvar med god regnskapsskikk.

Det er disse grunnleggende prinsippene god regnskapsskikk bygger på, og spiller en stor rolle i norsk regnskapsregulering. Sammenstillingsprinsippet har fått en sentral rolle i det norske rammeverket, og er et uttrykk for resultatorienteringen. Det er ingen definisjoner som modifierer resultatføringen slik som for IFRS, og lite detaljregulering i regnskapsprinsippene gir rom for profesjonelt skjønn (Kvifte & Johnsen, 2008).

2.3 TRANSAKSJONSBASERT OG VERDIBASERT REGNSKAPSFØRING

Måling av en post i regnskapet gjennomføres på ulike tidspunkt, og kan deles inn i to hovedgrupper; førstegangs innregning, og etterfølgende måling. Ved ren transaksjonsbasert regnskapsføring gjennomføres det kun en innregning uten etterfølgende målinger. I motsatt tilfelle, ved ren verdibasert regnskapsføring, skilles det ikke mellom førstegangs innregning og etterfølgende måling. Samme verdibaserte måleattributt får anvendelse både på transaksjonstidspunktet og ved senere tidspunkt. Det vil si at i førstnevnte modell utløses måling kun ved gjennomføring av transaksjoner, mens sistnevnte modell gjennomfører måling uavhengig av transaksjoner. Uansett hvilken modell som benyttes, byr førstegangs innregning som oftest ikke på store problemer da det er stor enighet om at transaksjonen skal regnskapsføres til verdien av vederlaget på transaksjonstidspunktet (Kvifte & Johnsen, 2008). Hvordan den etterfølgende målingen gjennomføres er derimot forskjellig under de ulike regnskapsmessige rammeverkene.

I praksis er det vanlig at transaksjonsbasert og verdibasert regnskapsføring kombineres. Innenfor GRS gjennomføres målingen ved førstegangs innregning etter den transaksjonsbaserte modellen. Dette er i samsvar med transaksjonsprinsippet. Når det gjelder etterfølgende måling tar det norske rammeverket utgangspunkt i historisk kost, men kombineres med verdimåling i avgrensede tilfeller. Etter regnskapsloven skal anleggsmidler vurderes til anskaffelseskost. I tillegg kreves det at anleggsmidler som har begrenset økonomisk levetid, skal avskrives etter en fornuftig avskrivningsplan. Nedskrivning til virkelig verdi av anleggsmidler kreves ved verdifall som forventes ikke å være forbigående. Denne nedskrivningen skal imidlertid reverseres dersom grunnlaget for nedskrivningen ikke lenger er til stede. Disse reglene har sitt utspring i at det norske rammeverket bygger på en

transaksjonsbasert historisk kostmodell (Fardal, 2007). Likevel finner en innslag fra den verdibaserte regnskapsføringen gjennom verdimåling.

Historisk kost er ikke like utbredt innen IFRS, men har i stedet et større innslag av virkelig verdi (Fardal, 2007). IFRS tillater i større grad at poster i regnskapet vurderes til virkelig verdi uavhengig av om det har skjedd en transaksjon eller ikke. Dette står i motsetning til den transaksjonsbaserte regnskapsføringen og det norske rammeverket som krever at det finner sted en transaksjon for at regnskapsføring er tillatt. IFRS er imidlertid basert på en blandet målemodell der virkelig verdi bare er en av flere måleattributter (Kvifte, 2014). Historisk kost, markedsverdi og nåverdi av fremtidige kontantstrømmer er alle måleattributter som har en sentral rolle i IFRS (Kvifte & Johnsen, 2008).

Det kan virke som om balanseorienteringen er verdibasert og at resultatorienteringen er transaksjonsbasert, men dette stemmer ikke. Kvifte og Johnsen (2008) hevder at dersom alle markedsplasser var velfungerende med full og pålitelig prisinformasjon tilgjengelig til en hver tid, ville verdimåling være det foretrukne måleattributtet. Transaksjonsbasert regnskapsføring er fortsatt aktuelt, men verdimåling og verdibasert regnskapsføring har fått en større rolle i tilfeller der prisinformasjon er tilgjengelig (Kvifte & Johnsen, 2008).

Som tidligere nevnt er de fleste konseptuelle rammeverkene balanseorienterte, og har fått en dominerende rolle som har gått på bekostning av resultatorienteringen. Dette er også tilfellet for det norske rammeverket og GRS, der den norske regnskapsloven fra 1998 representerte en tilnærming til IAS, og de senere års utvikling av GRS har vært basert på en harmonisering til reglene etter IAS (Melle & Wik, 2001). I 2005, da rammeverket til IASB ble gjort gjeldende i Norge og norske børsnoterte foretak begynte å utarbeide konsernregnskapet etter internasjonale regnskapsstandarder, ble et tosporsystem introdusert. Tosporsystemet går ut på at også andre regnskapspliktige enn børsnoterte foretak kan velge å utarbeide regnskapet etter IFRS. Det ble fra dette tidspunktet to parallelle regelsett i Norge. Regelsettene i tosporsystemet ble i 2004 forklart av Finansdepartementet som "ett regelsett basert på gjeldende bestemmelser i regnskapsloven med forenklinger for små foretak (historisk-kost-regnskap) og ett regelsett som består av vedtatte IFRS med forenklinger for andre enn børsnoterte konsern (i retning et verdiregnskap)" (Prop. 39 L (2004-2005), 2004, s. 29). Videre i proposisjonen forklares det at de grunnleggende regnskapsprinsippene i regnskapsloven likevel beholdes uendret, og at tilpasninger av de enkelte bestemmelsene i

regnskapsloven skal skje i begrenset grad slik at ”regnskapsloven i det vesentlige fortsatt skal foreskrive et transaksjonsbasert historisk-kost-regnskap” (Prop. 39 L (2004-2005), 2004, s. 29).

2.4 GOODWILL

2.4.1 Hva er goodwill?

Innen regnskapslitteraturen defineres ofte goodwill som en residual eller en meravkastning (Stenheim, 2012). Både IFRS og GRS definerer goodwill som en residualpost. Denne beregnes som differansen mellom anskaffelseskost og virkelig verdi av nettoverdien av identifiserbare eiendeler og gjeld i oppkjøpsvirksomheten. Goodwill definert som en residual tilsier at goodwill bare oppstår gjennom en transaksjon i form av et oppkjøp. Egenutviklet goodwill oppstår ikke gjennom en slik transaksjon, og er derfor ikke omfattet av definisjonen. Dette vil si at egenutviklet goodwill ikke kan innregnes i balansen, men kostnadsføres løpende. Det kan stilles spørsmål ved om å definere goodwill som en residual i det hele tatt kan kalles en definisjon. Egentlig fremstiller den kun en måleprosedyre for goodwill på anskaffelsestidspunktet, og sier ikke noe om hva goodwill faktisk er eller består av. Goodwill kan også defineres som en premie en har betalt for forventede, fremtidige økonomiske fordeler fra eiendeler som ikke kan identifiseres enkeltvis (Sellæg, 2012). Goodwill utgjør i denne definisjonen nåverdien av forventet meravkastning ut over en normalavkastning (Stenheim, 2009). Men også denne definisjonen sier bare om hvordan goodwill måles. Så hva er egentlig goodwill?

Verdifull kompetanse hos de ansatte eller verdien av å ha et godt rykte er eksempler på hva som kan inngå i goodwill. Markedsføring, kundebehandling og kvalitetsforbedring er med på å sikre virksomheten et godt renommé og en stabil kundekrets. Slike utgifter kan derfor være med på å opprettholde verdien av goodwill. Det samme gjelder utgifter til personalforvaltning, kompetanseutvikling og organisasjonsutvikling. Dette er med på å skape en velfungerende organisasjon med kompetente og motiverte medarbeidere (Stenheim, 2009). Det er med andre ord snakk om utgifter til å opprettholde og utvikle immaterielle ressurser som kan være med på å bidra til å skape økonomiske fordeler. Slike utgifter kan likevel som tidligere nevnt ikke balanseføres, men må kostnadsføres løpende. Dette henger sammen med at det er knyttet såpass stor usikkerhet til de økonomiske fordelene. Det er også vanskelig å få

til en riktig sammenstilling av utgiftene med de økonomiske fordelene som disse senere representerer. Dette henger nok også sammen med at goodwill regnes som den ”mest” immaterielle eiendelen innenfor sitt slag (Stenheim, 2012). Den merverdien som egenutviklet goodwill utgjør blir dermed ikke identifisert og balanseført før det skjer et oppkjøp. På denne måten blir andre foretaks egenutviklede goodwill balanseført ved at den får en markedsverdi. Likevel er det viktig å være klar over at det ikke nødvendigvis er den reelle markedsverdien på goodwill som blir identifisert i oppkjøpet da den representerer kjøperens subjektive vurdering av merverdiene i virksomheten på anskaffelsestidspunktet (Stenheim, 2009).

Til tross for at egenutviklet goodwill ikke skal balanseføres, er det ikke til å unngå at dette indirekte likevel kan skje. Dette skjer ved at oppkjøpt goodwill over tid blir erstattet med egenutviklet goodwill. Verdien av komponentene i oppkjøpt goodwill kan reduseres eller gå tapt, men totalverdien av goodwill kan likevel opprettholdes gjennom intern utvikling av komponenter som omfattes av goodwillbegrepet. Begge typer goodwill bidrar til å opprettholde den samme kontantstrømmen, og er derfor vanskelig å skille fra hverandre. Det er heller ikke noe krav å skille disse fra hverandre når nedskrivningstesten av goodwill skal gjennomføres. Dersom det konkluderes med at den balanseførte verdien av goodwill kan forsvares, og en nedskrivning ikke er nødvendig, er det en mulighet for at dette kommer av en kombinasjon av oppkjøpt goodwill og egenutviklet goodwill som er opparbeidet internt etter oppkjøpstidspunktet (Stenheim, 2010).

2.4.2 Komponenter i goodwill

En kan anta at kjøpt goodwill består av to komponenter. Den egenutviklede goodwillen i et oppkjøpt selskap kan sammen med eventuell tidligere oppkjøpt goodwill i dette selskapet kalles for fortsatt-drift-elementet i goodwill. Denne komponenten av goodwill eksisterte med andre ord i det oppkjøpte selskapet før oppkjøpet. Goodwill kan også bestå av en annen komponent kalt for synergielementet. Denne komponenten antas å oppstå som en følge av oppkjøpet. Den vil derfor være unik for hvert enkelt oppkjøp og representerer de synergiene som er forventet å oppstå som følge av oppkjøpet (Stenheim, 2009). Disse to komponentene utgjør det som kalles for kjernegoodwill. I praksis er det imidlertid vanskelig å fordele goodwill på disse to komponentene. Ved beregning av goodwill er det kjernegoodwillen som skal balanseføres. Likevel er det en risiko for at flere komponenter blir inkludert ved at merverdier ikke tilordnes identifiserbare eiendeler og forpliktelser, eller at eiendeler og

forpliktelser som skulle ha vært innregnet separat inkluderes i goodwill (Stenheim, 2009). Figuren under viser en oversikt over hvilke komponenter som skal balanseføres som goodwill, og hvilke som ikke skal inkluderes.

Figur 1: Komponenter i goodwill (Stenheim, 2009, s. 26)

Siden goodwill er en residual, påvirkes den balanseførte størrelsen av denne posten av alle beregningene som er gjort ved oppkjøpet. Som det fremgår av figuren over, skal merverdier knyttet til identifiserbare eiendeler/forpliktelser, deres virkelige verdi og målefeil ikke tilordnes goodwill. Dersom det skulle oppstå feil i beregningen av merverdier og/eller virkelig verdi vil disse likevel bli akkumulert i goodwill, og på denne måten direkte påvirke størrelsen på goodwill. Feil i beregningene ved et oppkjøp vil føre til et avvik mellom virkelig verdi og balanseført verdi av postene som identifiseres. Dette er også tilfellet dersom vederlaget ved oppkjøpet er en over- eller underpris. En slik over- eller underpris skal imidlertid tas med i beregningen av goodwill.

2.4.3 Goodwill – en eiendel?

Goodwill kan omtales som en ”uidentifiserbar merverdi”. Det kan stilles spørsmålstegn ved hvordan en uidentifiserbar merverdi kan være en eiendel innenfor et balanseorientert rammeverk (Kvifte & Johnsen, 2008). Balanseføring av goodwill er et tema som har blitt mye omtalt og diskutert hos standardsetterne og ført til at regnskapsmessig behandling av goodwill har endret seg mye gjennom tidene (McLeay, Neal & Tollington, 1999). IASB har siden 2004 konkludert med at goodwill oppfyller definisjonen til eiendeler selv om denne

regnskapsposten ofte består av immaterielle ressurser som ikke kan kontrolleres i vanlig forstand. Det kan derfor argumenteres for at kontrollkravet ikke er oppfylt for goodwill. Under et resultatorientert regime er balanseføring av goodwill mindre problematisk på grunn av sammenstillingsprinsippet der balanseføring av goodwill representerer en periodiseringspost som sikrer fornuftig sammenstilling av inntekter og kostnader (Stenheim, 2009).

2.4.4 Regnskapsmessig behandling

Regnskapsmessig håndtering av goodwill er ulik etter de internasjonale regnskapsstandardene og de norske regnskapsreglene, og vil i det følgende bli nærmere redegjort for. Etter GRS skal goodwill avskrives etter en fornuftig avskrivningsplan, jf. NRS 17 *Virksomhetskjøp og konsernregnskap*. Dette er ikke tilfellet ved bruk av IFRS. I motsetning til GRS tillater ikke IFRS avskrivning av goodwill. I stedet skal posten testes for verdifall minst en gang i året og eventuelt nedskrives, jf. IFRS 3 (Strandberg, 2004). I praksis fører dette til uregelmessige og sjeldne kostnadsføringer av verdireduksjoner (Beisland & Heskestad, 2016). At goodwill ikke skal avskrives etter IFRS vil ikke si at goodwill regnes for å ha ubegrenset levetid etter de internasjonale regnskapsstandardene, men begrunnes i store måleproblemer knyttet til fastsettelsen av avskrivningsmetode og –tid. Ved å løse disse måleproblemene gjennom en årlig nedskrivningstest oppstår det imidlertid et annet problem; å skille kjøpt goodwill fra egenutviklet goodwill. Etter tidspunktet for virksomhetssammenslutningen er det som tidligere nevnt ikke lenger mulig å skille gjenværende kjøpt goodwill fra egenutviklet goodwill, og vil i praksis si at en kan erstatte anskaffet goodwill med egentilvirket goodwill (Beisland & Heskestad, 2016).

2.4.5 God regnskapsskikk

I henhold til regnskapslovens §5-7 er goodwill ”differansen mellom anskaffelseskost ved kjøp av en virksomhet og virkelig verdi av identifiserbare eiendeler og gjeld i virksomheten. Goodwill skal vurderes etter vurderingsregelen for anleggsmidler”. Etter NRS 9 skal identifiserbare eiendeler og forpliktelser i det overdragende selskapet balanseføres til virkelig verdi. Goodwill anses som en residual, og skal måles i tråd med NRS 17. Goodwill måles som differansen mellom kjøpspris og nettoverdien av eiendeler og gjeld i det overdragende selskapet, og kan representere en forventning om fremtidig inntjening.

Avskrivning av goodwill skal følge en fornuftig avskrivningsplan som ”i rimelig grad gjenspeiler forventet profil på fremtidig inntjening. (...) I praksis vil lineære avskrivninger som regel gi en tilfredsstillende tilnærming” (NRS 17 pkt. 7.2.2). Forventet gjenværende levetid skal vurderes ved hver regnskapsavslutning, og en avskrivningsplan utover fem år skal begrunnes i note i regnskapet. NRS 17 lister opp følgende ulike forhold som kan ha betydning for levetiden for goodwill (NRS 17 pkt. 7.2.2):

- forventet levetid for den eller de kontantgenererende enhetene som goodwill relateres til,
- effekten av endringer i produkter og etterspørsel,
- forventet tjenestetid for nøkkelmedarbeidere eller grupper av medarbeidere som den kjøpte virksomheten er avhengig av,
- forventet nødvendig nivå på vedlikeholdskostnader for å opprettholde inntjeningen, og evne og vilje til å opprettholde dette nivået,
- forventede handlinger fra konkurrenter eller potensielle konkurrenter, og
- juridiske, regulatoriske eller kontraktsmessige betingelser som påvirker levetiden.

Reglene for nedskrivning av goodwill følger regnskapsstandarden NRS(F) *Nedskrivning av anleggsmidler*. Etter GRS skal goodwill nedskrives til virkelig verdi ved verdifall som forventes ikke å være forbigående. I tilfeller der grunnlaget for nedskrivningen ikke lenger er til stede, skal nedskrivningen reverseres.

For å vurdere om nedskrivning til virkelig verdi er nødvendig, må gjenvinnbart beløp kalkuleres. Gjenvinnbart beløp er det høyeste av netto salgsverdi og bruksverdi. NRS(F) *Nedskrivning av anleggsmidler* beskriver netto salgsverdi som ”det beløp vurderingsenheten kan selges for i en transaksjon mellom uavhengige parter, fratrukket eventuelle kostnader ved salget” (pkt. 5.2). Videre forklarer standarden at bruksverdi beregnes som nåverdien av fremtidige kontantstrømmer. Gjennom en egnet diskonteringsrente beregnes nåverdien av estimerte kontantstrømmer knyttet til fremtidig bruk av vurderingsenheten. I tilfeller der gjenvinnbart beløp for vurderingsenheten er lavere enn balanseført verdi er nedskrivning nødvendig.

Ved vurdering av verdifall og nedskrivning må det tas stilling til vurderingsenheten. Goodwill er en balanseført eiendel som ikke er kontantgenererende uavhengig av andre anleggsmidler,

og må derfor fordeles på vurderingsenheter. En vurderingsenhet kan bestå av flere eiendeler, og bør utgjøre nettopp dette dersom eiendelene skaper felles kontantstrømmer. For å avgrense vurderingsenheten, må en identifisere det laveste nivået av inngående kontantstrømmer som er uavhengige fra andre grupperinger av anleggsmidler. Ifølge NRS(F) *Nedskrivning av anleggsmidler* skal goodwill som hovedregel ”henføres til en vurderingsenhet med siktemål å reflektere forventet fremtidig inntjening som ikke er inkludert i virkelig verdi av identifiserte eiendeler og forpliktelser” (pkt. 4.1).

Dersom en nedskrivning er nødvendig og en vurderingsenhet skal vurderes til gjenvinnbart beløp, skal nedskrivningen fordeles på eiendelene som inngår i vurderingsenheten. Først nedskrives goodwill, og en eventuell gjenværende nedskrivning skal fordeles på de andre eiendelene i vurderingsenheten. Fordelingen skal skje forholdsmessig basert på balanseførte verdier.

2.4.6 International Financial Reporting Standards

Balanseføring av goodwill etter de internasjonale regnskapsstandardene følger IFRS 3 om virksomhetssammenslutninger. Reglene om nedskrivning av goodwill er oppstilt i IAS 36 om verdifall på eiendeler. I det følgende blir reglene i disse standardene presentert.

IFRS 3 Virksomhetssammenslutninger

Formålet med IFRS 3 er å ”bedre relevans, pålitelighet og sammenlignbarhet for den informasjonen som et rapporterende foretak gir i sitt finansregnskap om en *virksomhetssammenslutning*, samt virkningene av denne” (IFRS 3 pkt. 1). En virksomhetssammenslutning vil si en transaksjon eller annen hendelse der et overtakende foretak oppnår kontroll over én eller flere andre virksomheter. Et typisk eksempel er oppkjøp av en virksomhet, men også fusjon blir regnet som en virksomhetssammenslutning.

Samtlige av de identifiserbare anskaffede eiendelene og de overtatte forpliktelsene, materielle og immaterielle, skal måles til deres virkelige verdi på overtakelsestidspunktet. Det overtakende foretaket skal innregne goodwill på overtakelsestidspunktet som differansen mellom overført vederlag og nettoverdien av de identifiserte eiendelene og forpliktelsene. På denne måten er goodwill en residual.

IAS 36 Verdifall på eiendeler

Formålet med IAS 36 er å

fastsette de fremgangsmåter som et foretak skal anvende for å sikre at deres eiendeler ikke regnskapsføres høyere enn deres gjenvinnbare beløp. En eiendel er regnskapsført høyere enn gjenvinnbart beløp dersom dens balanseførte verdi overstiger det beløp som kan gjenvinnes ved bruk eller salg av eiendelen. Dersom dette er tilfellet, betegnes eiendelen som falt i verdi, og denne standard krever at foretaket innregner et tap ved verdifall (IAS 36 pkt. 1).

Et foretak skal ved slutten av hver rapporteringsperiode vurdere om det finnes indikasjoner på at en eiendel har falt i verdi. Dersom slike indikasjoner foreligger, skal foretaket estimere eiendelens gjenvinnbare beløp. IAS 36 lister opp følgende ulike indikasjoner som må tas hensyn til ved vurdering av om det foreligger grunner til at en eiendel har falt i verdi (IAS 36 pkt. 12):

Eksterne informasjonskilder:

- a) Det er observerbare indikasjoner på at eiendelens markedsverdi i løpet av perioden har falt betydelig mer enn det som kunne forventes som følge av alder eller normal bruk.
- b) Betydelige endringer med negativ innvirkning på foretaket har skjedd i løpet av perioden, eller vil skje i nær fremtid, i foretakets teknologiske, markedsmessige, økonomiske eller juridiske omgivelser, eller i det marked som eiendelen er beregnet på.
- c) Markedsrenter eller annen markedsmessig avkastning på investeringer har økt i løpet av perioden, og det er sannsynlig at disse økningene vil påvirke diskonteringsrenten som er benyttet ved beregning av eiendelens bruksverdi, og redusere eiendelens gjenvinnbare beløp vesentlig.
- d) Den balanseførte verdien av foretakets nettoeiendeler er høyere enn dets børsverdi.

Interne informasjonskilder:

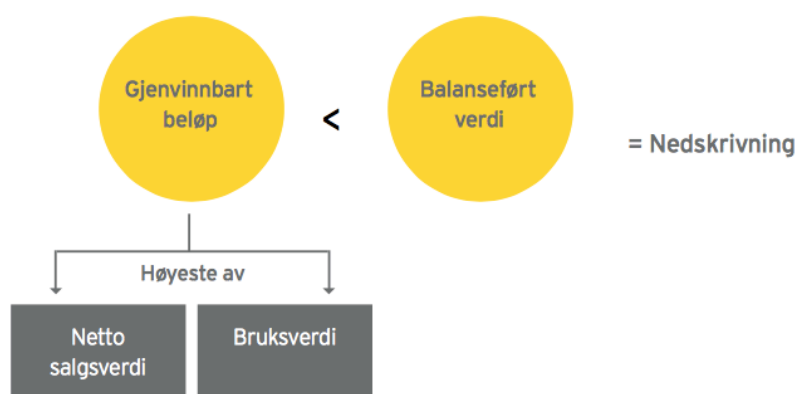
- e) Det foreligger dokumentasjon på at en eiendel er ukurant eller fysisk skadet.
- f) Vesentlige endringer med negativ innvirkning på foretaket har skjedd i løpet av perioden eller vil skje i nær fremtid, med hensyn til omfanget eller arten av en eiendels

bruk eller forventet bruk. Slike endringer omfatter at eiendelen blir uvirksom, planer om opphør eller omstrukturering av den virksomhet som eiendelen tilhører, planer om avhending av en eiendel på et tidligere tidspunkt enn tidligere forventet samt en revurdering av en eiendels utnyttbare levetid som bestemt istedenfor ubestemt.

- g) Det foreligger dokumentasjon fra intern rapportering på at en eiendels inntjening er eller vil bli lavere enn forventet.

Listen ovenfor er ikke uttømmende, og et foretak kan finne andre indikasjoner på at en eiendel har falt i verdi. Da kreves det også at foretaket utfører en test for tap ved verdifall. Uansett om det foreligger en indikasjon på tap ved verdifall, skal et foretak i tillegg også teste goodwill for tap ved verdifall minst hvert år.

Dersom det bekreftes at balanseført verdi av en eiendel er høyere enn gjenvinnbart beløp, skal det gjennomføres en nedskrivning til det høyeste av netto salgsverdi og bruksverdi. Dette illustreres i figuren under.

Figur 2: Nedskrivningsbehov (Sellæg, 2012, s. 131)

I IAS 36 defineres gjenvinnbart beløp som ”den høyeste verdi av en eiendels eller en kontantgenererende enhets virkelige verdi fratrukket salgsutgifter og dens bruksverdi” (IAS 36 pkt. 18). Virkelig verdi fratrukket salgsutgifter vil si notert pris i et aktivt marked for en identisk eiendel. Dersom det ikke er mulig å foreta et pålitelig estimat av denne verdien, kan foretaket bruke eiendelens bruksverdi som dens gjenvinnbare beløp. Ved estimering av en eiendels eller kontantgenererende enhets bruksverdi må foretaket (IAS 36 pkt. 31):

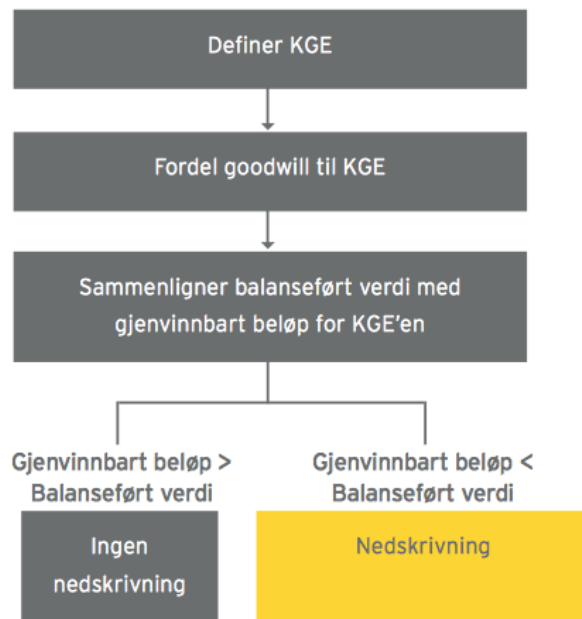
- a. estimere fremtidige inngående og utgående kontantstrømmer ved fortsatt bruk av eiendelen og fra dens endelige avhending,
- b. anvende en egnet diskonteringsrente på disse fremtidige kontantstrømmene, og
- c. beregne den forventede nåverdien av de fremtidige kontantstrømmene.

Dersom det ikke er mulig å estimere den enkelte eiendels gjenvinnbare beløp, skal foretaket beregne det gjenvinnbare beløpet for den kontantgenererende enhet som eiendelen tilhører. IAS 36 definerer en eiendels kontantgenererende enhet som ”den minste identifiserbare gruppen av eiendeler som genererer inngående kontantstrømmer, og som i all vesentlighet er uavhengige av inngående kontantstrømmer fra andre eiendeler eller grupper av eiendeler” (IAS 36 pkt. 6). Ved inndeling av eiendeler i ulike kontantgenererende enheter kreves det utøvelse av skjønn. Goodwill genererer ikke kontantstrømmer uavhengig av andre eiendeler eller grupper av eiendeler, og må derfor henføres til andre kontantgenererende enheter som forventes å nyte godt av synergieffektene av virksomhetssammenslutningen. IAS 36 krever at hver enhet eller gruppe av enheter som goodwill fordeles på, skal (IAS 36 pkt. 80):

- a. representere det laveste nivået innenfor foretaket der goodwill blir overvåket for interne ledelsesformål, og
- b. ikke være større enn et driftssegment.

Dersom en kontantgenererende enhet som goodwill er fordelt på er balanseført til en høyere verdi enn gjenvinnbart beløp, skal foretaket innregne tapet ved verdifall. Dette tapet skal først redusere den balanseførte verdien av goodwill som er tildelt den kontantgenererende enheten, og deretter fordeles proratarisk på de andre eiendelene i enheten på grunnlag av den balanseførte verdien av hver eiendel i enheten. Et tap ved verdifall innregnet for goodwill skal ikke reverseres i en etterfølgende periode.

Hele prosessen med å teste goodwill for tap ved verdifall kan oppsummeres i figuren på neste side.

Figur 3: Nedskrivningsvurdering (Sellæg, 2012, s. 126)

Det er både likheter og ulikheter i den regnskapsmessige håndteringen av goodwill etter henholdsvis GRS og IFRS. Både GRS og IFRS definerer goodwill som differansen mellom kjøpspris og virkelig verdi av nettoverdien av de identifiserbare eiendelene og forpliktelsene i oppkjøpsvirksomheten. Når det kommer til nedskrivningsvurderingen tar begge regelsettene utgangspunkt i gjenvinnbart beløp. Vurderingsenheten må også avgrenses i begge tilfeller, og ved en nedskrivning er det verdien av goodwill som først nedskrives etter både GRS og IFRS. Etter GRS skal en nedskrivning reverseres dersom grunnlaget for nedskrivningen ikke lenger er til stede. Her avviker de to regelsettene fra hverandre ved at dette ikke er tillatt etter IFRS. Den største forskjellen i den regnskapsmessige håndteringen av goodwill ligger imidlertid i at goodwill skal avskrives etter GRS, men kun skal testes for nedskrivning etter IFRS (Beisland & Heskestad, 2016). Det vil si at den planmessige avskrivningen av goodwill som følger etter GRS, ikke er tillatt etter IFRS. Utfordringen ved nedskrivningsvurderingen av goodwill er at virkelig verdi for en slik immateriell eiendel ikke er en entydig, observerbar størrelse (Beisland & Heskestad, 2016). Det må derfor utøves en betydelig grad av skjønn og subjektivitet i rapporteringen av goodwill etter IFRS. Dette har blitt kritisert for å åpne opp for estimering av virkelig verdi basert på antakelser som ikke kan bekreftes, og det blir hevdet at mulighetene til å manipulere regnskapet øker (Hamberg & Beisland, 2014). I tillegg blir det

påstått at den gjennomsnittlige leder vil utnytte muligheten til å utøve skjønn til å rapportere opportunistisk (Ramanna & Watts, 2012).

2.5 REGNSKAPSMANIPULERING

Regnskapsmanipulering blir i flere tilfeller brukt fordi manipuleringen skaper økonomiske nettofordeler for ledelsen. Ledelsen innehar alltid mer og bedre informasjon enn andre interessenter. Denne informasjonsasymmetrien utgjør en risiko for at ledelsen utnytter informasjonen til egen vinning, og rapporterer misvisende og direkte feilaktige regnskap (Heskestad, 2014). Finansregnskapet skal fremstille et mest mulig riktig bilde av et selskaps økonomiske situasjon. Regnskapstall er på en annen side påvirket av regnskapsregler, hvilke prinsipper som brukes og en rekke skjønsmessige estimater (Gjesdal, 2003). Immaterielle eiendeler regnes som mer tvilsomme og bærer ofte preg av skjønsmessige vurderinger. Regnskapsmanipulering er derfor særdeles aktuelt i forhold til denne gruppen eiendeler. Et eksempel på en slik usikker eiendel er goodwill. Goodwill er av spesiell karakter og kan være vanskelig å måle til riktig verdi.

Regnskapsmanipulering er et vanskelig begrep som kan defineres, anvendes og forstås på forskjellig vis. Synonymer som brukes til regnskapsmanipulering er blant annet kreativ regnskapsføring, resultatstyring ("earnings management") eller resultatutjevning, også kalt "income smoothing" (Stenheim & Blakstad, 2012).

"Regnskapsmanipulering vil si å avgi regnskapsrapporter som inneholder opplysninger om inntekter, kostnader, eiendeler og gjeld som avviker fra det som ville vært rapportert dersom livlige regnskapsregler, prinsipper og standarder hadde vært fulgt" (Olsen, 2007, s. 77).

Hensikten med regnskapsmanipulasjon er uansett den samme, å gi villedende regnskapsopplysninger til brukerne gjennom å bevisst endre regnskapstallene. Siden de fleste tilfellene av regnskapsmanipulering vil være motivert av at det får effekter på resultatet og balansen, kan regnskapsmanipulering gjerne likestilles med resultatstyring, det norske begrepet for earnings management (Stenheim & Blakstad, 2012). Earnings management går ut på å fremstille et forandret bilde av selskapets økonomiske stilling (Comiskey & Mulford, 2002). Rapportering av for høye inntekter, blåse opp overskuddet eller å glatte ut inntekter er måter selskaper kan manipulere resultatregnskapet for å oppnå ønsket resultat (Schilit, 2002). Det er likevel viktig å understreke at regnskapsmanipulering ikke er begrenset til å omfatte

resultatstyring, men at alle de nevnte metodene har samme hensikt, nemlig å pynte på regnskapet (Stenheim & Blakstad, 2012).

2.5.1 Hvordan manipulere regnskapet?

Som nevnt finnes det ulike måter en kan manipulere regnskapet på, og den største risikoen ligger hos usikre verdier. Grunnen ligger i at verdiene baseres i stor grad på skjønsmessige vurderinger. Fleksibiliteten i regnskapsreguleringen åpner helt klart opp for at ledelsen kan utnytte dette og føre investorer og långivere bak lyset gjennom opportunistisk rapportering.

Selskapet Finance Credit gjennomførte inntektsmanipulasjon gjennom fiktive inntekter og manglende tapsføring. Selskapet hadde uoversiktlige og unødvendig kompliserte noter i tillegg til en uoversiktlig selskapsstruktur. Det var vanskelig eller umulig å lese ut fra notene at selskapet overvurderte inntektene med hensikt å blåse opp resultatene. Selskapsstrukturen var så komplisert at den bidro til redusert informasjonskvalitet, og både banker og revisor hadde problemer med å kontrollere det selskapet rapporterte inn i finansregnskapet (Heskestad, 2014).

Schilit (2002) deler regnskapsmanipulasjon inn i underkategoriene; ”resultatmanipulasjon”, ”kontantstrømmanipulasjon” og ”viktige begrensninger”. Videre vil fokus være rettet mot resultatmanipulasjon da dette er mest sentralt i forhold til goodwillproblematikken. Schilit (2002) definerer syv teknikker som brukes i forbindelse med inntekts- og resultatmanipulasjon:

- Inntektsføring for tidlig eller av tvilsom karakter.
- Bokføre fiktive inntekter.
- Resultatet blåses opp ved hjelp av engangsgevinster.
- Løpende kostnader flyttes til en tidligere eller senere periode.
- Unnlate å bokføre eller urettmessig redusere gjeld.
- Flytte løpende inntekter til en senere periode.
- Flytte fremtidige kostnader til inneværende periode.

Inntektsføring for tidlig eller av tvilsom karakter

”Et krav for inntektsføring er at den økonomiske byrden har skiftet fra selger til kjøper” (Schilit, 2002, s. 76). Inntekter skal etter opptjeningsprinsippet inntektsføres når

inntjeningsprosessen er fullført, og utgifter skal etter sammenstillingsprinsippet kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt. For tidlig inntektsføring er et brudd på de grunnleggende prinsippene om periodisering etter rskl. §4-1. Førings bryter også med bfl. §4 nr. 4 om bokføringens kvalitetskrav om realitet. For tidlig inntektsføring kan skje ved at inntekten registreres før oppdraget er gjennomført, før avtaler har blitt akseptert av kunder, inntekter registreres uten at det er sannsynlig at kjøper kan gjøre opp forpliktelsen eller ved at det registreres fiktive inntekter uten at det foreligger inngåtte avtaler (Heskestad, 2014).

Bokføre fiktive inntekter

Problematikken rundt fiktive inntekter er at de ofte kan være vanskelig å oppdage. Denne formen for bokføring er en svært alvorlig form for manipulering, og Giroux (2004) definerer dette som direkte bedrageri. Følgene av denne formen for manipulering er at resultatene blåses opp, slik at investorer og kreditorer kan ta feilaktige beslutninger. Schilit (2002) mener at det er enkelt å blåse opp inntekten rett etter et oppkjøp: ”Så raskt fusjonen er annonsert blir det oppkjøpte selskapet instruert om å holde tilbake inntekten frem til fusjonen avsluttes (er inngått)” (Schilit, 2002, s. 95). Effekten er at det nye, fusjonerte selskapet utgir seg for å være mer lønnsomt, fordi den rapporterte inntekten også inkluderer inntekt som det oppkjøpte selskapet tjente før sammenslåingen var avsluttet (Schilit, 2002).

Blåse opp resultater ved hjelp av engangsgevinster

Gjennom bevisst feilaktig bruk av skjønn kan inntektene økes ved engangsgevinster. Dersom noen av eiendelene i balansen har blitt bokført til en lavere verdi enn den reelle markedsverdien vil det være mulig å oppnå en betydelig ”gevinst” gjennom et salg av eiendelen. Et typisk eksempel på dette er eiendommer som har økt i verdi (Schilit, 2002).

Andre eksempler på engangsgevinster forekommer ved at selskaper forsøker å ”narre” investorene gjennom å inkludere finansielle gevinster i salgsinntekten for få driften av selskapet til å se mer lønnsom ut enn den opprinnelig er, eller ved at selskaper skjuler gevinster fra investeringer gjennom å redusere driftskostnadene. Ved en slik reduksjon av driftskostnader vil det se ut som om resultatet har økt som følge av lønnsom drift (Schilit, 2002).

Flytte løpende kostnader til en tidligere eller senere periode

Ettersom det er fordelaktig at et selskap fremstiller et stabilt resultat over tid, kan selskapet øke resultatet i inneværende periode ved å flytte kostnader til en senere periode. Schilit (2002) beskriver en metode hvor en endrer regnskapsprinsipp og på denne måten kan tilbakeføre kostnader til en tidligere periode. Metoden vil hjelpe selskapet å bli kvitt kostnader, ikke bare forskyve dem frem i tid.

Selskapet har selv ansvar for å lage estimater for diverse avsetninger for å dekke potensielle tap. Slike avsetninger gjelder blant annet usikre kundefordringer, ukurans på inventar, reduksjon i andre eiendeler osv. Siden selskapet selv estimerer avsetningene foreligger det mulighet for å ”jukse” litt på dette området.

Unnlate å bokføre eller urettmessig redusere gjeld

Metodene har til hensikt å fremstille et høyere resultat ved å unnlate bokføring av gjeldskostnader. Det er mulig å øke inntekten ved at en frigjør tvilsomme avsetninger. I balansen foreligger ulike avsetninger eller reserver. Dersom en bevisst unngår å opprettholde et tilstrekkelig nivå på disse reservene eller frigjør noen av dem, resulterer det i økt inntekt på kunstig vis. Selskap som gjennomfører et big bath skaper slike reserver gjennom å føre store restruktureringskostnader som selskapet frigjør ved en senere anledning (Schilit, 2002).

Flytte løpende inntekter til en senere periode

Dersom et selskap er i en periode med svært god lønnsomhet kan det skape reserver og frigjøre avsetningene i en senere periode. Reservene kan brukes i en senere periode hvor lønnsomheten ikke er like høy. Denne metoden kalles gjerne for inntektsutjevning, og er en relativt vanlig strategi blant bedriftsledere ettersom aksjemarkedet ettertrakter selskaper med stabil og forutsigbar lønnsomhet. Formålet med metoden er at en villeder investorer og kreditorer til å investere. Teknikken anses som tvilsom, men er ikke nødvendigvis ulovlig å gjennomføre (Schilit, 2002).

Flytte fremtidige kostnader til inneværende periode

En teknikk som anvendes er å urettmessig nedskrive pågående forsknings- og utviklingskostnader fra et oppkjøp. Schilit fremstiller metoden som enkel: ”Bare nedskriv så mye av oppkjøpsprisen som det er mulig og overbevis revisor om at du prøver å være

”konservativ” (Schilit, 2002, s. 170). En gjennomføring av en slik nedskrivning gjør at driftskostnader i den inneværende perioden og fremtidige perioder blir redusert, og dermed blåses driftsresultatet opp (Schilit, 2002).

Dersom selskapet allerede har klart å nå årets resultatmål er det mulig å fremskynde neste års kostnader til inneværende periode. Ved å fremskynde neste års kostnader vil selskapet kunne blåse opp profitten for det kommende året eller sikre seg at en også kommer i mål på neste års resultat (Schilit, 2002). Faresignaler for denne metoden er:

- Forskuddsbetaling av driftskostnader.
- Reduksjon av avskrivnings- og nedskrivningsperioder.
- Avskrivningskostnader blir fremskyndt ved at regnskapsestimater endres.

En siste metode som omhandler å flytte fremtidige kostnader til inneværende periode er å urettmessig blåse opp beløpet som inngår i særlige omkostninger. Metoden baserer seg på å blåse opp fremtidig operasjonell lønnsomhet på kunstig vis ved at den inkluderer driftskostnader for neste års periode i den inneværende periode (Schilit, 2002). Teknikken defineres ofte som big bath, og vil bli nærmere utdypet i neste avsnitt. En bør se opp for (Schilit, 2002):

- Overdrevne omkostninger kort tid etter at en ny leder ansettes.
- Reduksjoner i reservene.
- Kraftig økning i kundefordringer i forhold til omsetning.
- En urealistisk økning i dekningsbidraget.
- Høye avskrivninger av goodwill.

2.5.2 Big Bath

Som nevnt tidligere er big bath en metode som brukes for å fremstille et langt dårligere resultat i inneværende år enn det egentlig er, for dermed å kunne vise til stor forbedring i de etterfølgende periodene. Teknikken er særlig anvendt i år hvor lønnsomheten allerede er dårlig, fordi det ofte er av mindre betydning om årsresultatet blir enda verre (Stenheim & Blakstad, 2012). Big bath forekommer gjerne i sammenheng med et lederskifte (Heskestad, 2016; Langli, 2005; Schilit, 2002; Stenheim & Blakstad, 2012). Den avtredende leder ønsker å oppnå incentiver gjennom maksimering av regnskapsmessig resultat det året vedkomme avtrer stillingen. Som regel dreier dette seg om at et høyt resultat kan gi en høy bonus til

lederen, og at et godt resultat gir økt aksjeverdi og økt markedsverdi for selskapet. Den påtroppende lederen kan derimot ønske å fremstille et lavt resultat det året vedkomne trer inn i stillingen, for så å vise til en bedring i resultatet i de kommende årene. Den nye lederen vil ofte legge skyld på den avtroppende leder og argumentere for at nedskrivninger og tapsavsetninger er nødvendige for å ”rydde opp” etter den avtroppende leder (Stenheim & Blakstad, 2012). En slik opprydning vil være langt enklere å gjennomføre dersom den avtreddende leder fikk tvungen avskjed samtidig som den nye lederen er rekruttert eksternt. Det lave resultatet som fremstilles vil gjøre gode fremtidige resultater enklere å oppnå, hvilket igjen kan skape økte verdier i form av bonuser, aksjebaserte avlønninger og markedsverdi som leder (Stenheim & Blakstad, 2012).

For å unngå at ledelsens reelle prestasjoner blir feiltolket, må prestasjonene sees ut ifra hva som faktisk har funnet sted i tidligere perioder (Heskestad, 2016). Det er altså ikke tilstrekkelig å kun fokusere på hva som har skjedd i siste regnskapsperiode, men en må også få en forståelse for det som har funnet sted i tidligere perioder. Det spekuleres blant mange selskaper i at analytikere eller andre som tar i bruk regnskapene mangler hukommelse (Gjesdal, 2003).

Nedskrivningene som gjennomføres ved et lederskifte holdes utenfor det såkalte proformaresultatet. Ved neste periode satser den nye ledelsen på at dette er glemt – med den virkning at en enklere kan nå eiernes resultatforventninger og krav til avkastning (Heskestad, 2016).

2.5.3 Resultatutjevning

Resultatutjevning eller income smoothing står sentralt i regnskapspraksis og baserer seg på å jevne ut resultatene over tid. Ved et jevnt vedvarende resultat skapes et inntrykk av lavere risiko (totalrisiko), som kan resultere i en høyere aksjekurs (Stenheim & Blakstad, 2012). Teknikken anses som en form for earnings management, hvor formålet er å fjerne inntektstopper i gode år og inntektsbunner i dårlige år og derved fremstille et jevnt resultat (Comiskey & Mulford, 2002). Kunstig resultatutjevning kan fort bli forvekslet med sammenstillingsprinsippet. Forskjellen er imidlertid at resultatutjevning bygger på et ønske om å jevne ut resultater mens sammenstillingsprinsippet tillater å jevne ut resultater dersom det foreligger grunn for en slik utjevning.

Gassen, Fülbier og Sellhorn (2006) sier i sin studie at resultatutjevning anvendes for å fremstille en stabil situasjon til eksterne parter, blant annet til kredittinstitusjoner. Tilsvarende mener Langli (2005) at en reduksjon av volatilitet i resultatet viser til lav risiko og vil kunne medføre en lavere kapitalkostnad for selskapet.

Defond og Park (1997) utførte en studie basert på teori om at ledere hadde incentiv til å gjennomføre skjønnsmessige inntektsøkende periodiseringer eller inntektsavsetninger for å unngå å bli avskjediget. Studien fant at 3.636 (27,3%) av selskapsobservasjonene i utvalget var forventet å anvende resultatutjevne periodiseringer i likhet med teorien, og over 89% av disse observasjonene tok i bruk skjønnsmessige periodiseringer i samsvar med antagelsene (Defond & Park, 1997). I en oppfølgingsstudie utført av Elgers, Pfeiffer og Porter (2003) ble det funnet tilsvarende resultater.

En annen form for resultatutjevning er ”dividend smoothing”. Forskere som Lintner (1956), Fama og Babiak (1968), og Brav, Graham, Harvey og Michaely (2005) mener at ledelsen forsøker å sikre aksjonærene med stabile og forutsigbare dividender. Selskaper tar i bruk teknikken for å gjøre periodiske justeringer mot selskapets ønskelige dividendemål i stedet for at det forekommer store svingninger i dividendeutbetalingene (Javakhadze, Ferris & Sen, 2014).

2.5.4 Incentiver for regnskapsmanipulering

”Incentivene for manipulering ligger i de nettofordelene ledelsen er forventet å oppnå som følge av manipuleringen” (Stenheim & Blakstad, 2012, s. 6). Positiv regnskapsteori hjelper med å forklare incentivene (Watts & Zimmerman, 1978, 1986, 1990; Zeff, 1978). Det sentrale i teoriene er at regnskapet er med på å påvirke beslutningsprosesser. Måten regnskapet blir fremstilt på kan ha økonomiske konsekvenser som påvirker interessentenes beslutninger og reflekterer ikke nødvendigvis bare resultatet av disse beslutningene (Zeff, 1978). Innenfor positiv regnskapsteori blir det presentert tre forskjellige sett av incentiver for manipulering: regnskapsbaserte kontraktsincentiver, reguleringsincentiver og markedsbaserte incentiver (Stenheim & Blakstad, 2012). Regnskapsbaserte kontraktsincentiver blir forbundet med bonusavtaler eller lånekontrakter som incentiver. Fundamentet til positiv regnskapsteori er hentet fra prinsipal-agent-teori og kontraktsteori. Prinsipal-agent-teorien går ut på at agenten handler på vegne av prinsipalen. Agenten i bedriften er ledelsen mens eierne eller

aksjonærene er prinsipalen. Ofte har de ulike partene motstridende mål, og spørsmålet blir da hvordan en kan motivere agenten til å handle i prinsipalens egeninteresse slik at nytten blir maksimert. Kontraktsteorien handler om at effisiente kontrakter kan løse prinsipal-agent-problemet slik at agentkostnadene minimeres (Stenheim & Blakstad, 2012).

Reguleringsincentiver oppstår ved at regnskapet helt eller delvis baseres som grunnlag for å fatte reguleringsvedtak. Tiltak mot monopoldannelse er et typisk eksempel på reguleringsvedtak. Det tredje og siste settet bygger på forutsetningen om imperfekte og ineffisiente markeder (Field, Lys & Vincent, 2001). Markedsbaserte incentiver oppstår dersom ledelsen antar at markedene ikke fullt ut klarer å avsløre manipuleringen (Stenheim & Blakstad, 2012).

Howard Schilit (2002) definerer årsakene til regnskapsmanipulasjon i tre punkter:

- Det lønner seg. Ledere kan dra nytte av kreativ regnskapsføring dersom dette medfører personlig vinning. Dersom det eksisterer bonuskontrakter opp mot salg eller fortjeneste kan lederen ha incentiver til å anvende kreativ regnskapsføring for å oppnå en høyest mulig bonus (Schilit, 2002).
- Det er enkelt. En ærlig leder ville anvendt den regnskapsmetoden som på mest forsvarlig vis fremstiller selskapets reelle økonomiske situasjon. Fleksibiliteten og graden av skjønn i de ulike regnskapsstandardene åpner imidlertid opp for at selskaper kan manipulere de økonomiske rapportene til egen vinning (Schilit, 2002).
- Det er liten sannsynlighet for at en blir oppdaget. Dersom banker eller andre investorer benytter seg av kvartalsrapportene for å vurdere et selskaps økonomiske stilling, foreligger det mulighet for at rapportene inneholder gale opplysninger. Revisorer reviderer ikke kvartalsrapportene, og dermed øker sjansen for at manipulering kan forekomme i tilfeller hvor slike rapporter anvendes (Schilit, 2002).

”Når man er en del av et fellesskap som har valgt å etterleve visse prinsipper, blir forventningen om sosiale konsekvenser større, og følgelig terskelen for overtredelse høyere” (Olsen, 2008, s. 55).

2.6 TIDLIGERE STUDIER OG HYPOTESER

I dette delkapitlet vil det bli presentert tidligere studier som har vært med på å legge grunnlaget for denne oppgaven. De fremstiller teori og funn som utgjør et viktig utgangspunkt for utviklingen av hypoteser og den etterfølgende analysen.

Overgangen til IFRS 3 endret den regnskapsmessige behandlingen av virksomhetssammenslutninger betydelig, og har hatt store effekter på den finansielle rapporteringen (Hamberg et al., 2011). Motivasjonen bak implementeringen av IFRS 3 var å øke informasjonsgrunnlaget for balanseføring av goodwill og gi en mer korrekt rapportering ved å la ledelsen utøve skjønn og bruke egen informasjon om fremtidige kontantstrømmer. På denne måten vil nedskrivninger kunne bedre reflektere et foretaks underliggende verdi. ”Den viktigste hensikten med å avvikle mekaniske avskrivninger i regnskapsføringen av goodwill var at ledere skulle få anledning til å anvende ikke-offentlig informasjon i verdsettelsen av goodwill” (Beisland & Heskestad, 2016, s. 7). Likevel blir standarden kritisert for å åpne opp for opportunistisk rapportering, ved at ledelsen kan utnytte reglene i standarden gjennom en verdivurdering som ikke kan etterprøves eller bekreftes (AbuGhazaleh et al., 2011).

Implementeringen av IFRS 3 erstattet historisk kost med virkelig verdi. Et problem knyttet til virkelig verdi av goodwill er at det for denne regnskapsposten ikke finnes observerbare priser i et aktivt marked. I stedet må det utøves skjønn, og estimerer for virkelig verdi baseres ofte på ledelsens egen forventning. Dette åpner opp for opportunistisk atferd (Hamberg & Beisland, 2014). Hamberg og Beisland (2014) mener derfor at implementeringen av IFRS 3 har ført til større muligheter for resultatstyring. Dette kommer av fraværet av avskrivninger som tidligere førte til kontinuerlig lavere balanseført goodwill. Selv om ledelsen prøvde å holde nedskrivningene lave, ville fortsatt avskrivningene løpe som vanlig. Avskrivninger er ofte mekanisk utregnet og ikke et resultat av skjønnsmessig vurdering, og er derfor ikke like enkle å påvirke slik som nedskrivninger. De nye reglene om en ren nedskrivningsbasert tilnærming kan derfor i utgangspunktet føre til en balanseført verdi av goodwill som opprettholdes i uendelig tid så lenge ledelsen kan forsvare og underbygge påstanden om at verdien ikke har tapt seg. Kombinert med oppkjøp vil den nye tilnærmingen i tillegg føre til at verdien av balanseført goodwill øker. En studie gjennomført i Sverige bekrefter at det er nettopp dette som skjer (Hamberg et al., 2011). Resultatene viser at gjennomsnittlig balanseført goodwill økte med 50 prosent i undersøkelsesperioden fra 2003 til 2007, og at

nedskrivningene etter IFRS ble betraktelig lavere enn avskrivningene og nedskrivningene etter svensk GAAP. Siden det er slutt på avskrivninger er det grunn til å tro at nedskrivningene øker for å ta igjen de ”tapte” avskrivningene. Dette er likevel ikke tilfellet (Hamberg et al., 2011). De samme tendensene har også blitt observert i Norge der antall nedskrivninger av goodwill i konsernregnskaper gikk ned i perioden 2010-2014 (Tsybina & Sebergsen, 2016).

Som tidligere nevnt er det grunn til å tro at implementeringen av IFRS 3 fører til en økning i balanseført goodwill. Overgangen fra avskrivninger til årlige nedskrivningstester gjør det mulig å opprettholde det regnskapsførte beløpet av goodwill over en lengre periode. Dette er i tråd med hva Beisland og Knivsflå (2015) hevder om at IFRS balansefører en større andel av immaterielle eiendeler enn GRS. En slik effekt kan føre til at balansetallene etter IFRS anses som mer subjektive og mindre troverdige enn under GRS. Da IFRS er balanseorientert, strider dette med forventningene (Beisland & Heskestad, 2016). Beisland og Knivsflå (2015) mener at økt balanseføring av immaterielle eiendeler kan redusere verdirelevansen. Forskningen så langt gir likevel ikke et entydig svar på dette, og det er ennå uklart om IFRS gir en mer eller mindre verdirelevant og nyttig rapportering av goodwill enn GRS. Dette avhenger trolig av selskaper og dens ledelse. Ærlige selskaper vil anvende IFRS 3 til å fremstille den økonomiske situasjonen på mest forsvarlig vis, mens andre kan utnytte fleksibiliteten i standarden til å presentere et ønskelig resultat (Beisland & Heskestad, 2016).

Også innenfor US GAAP har en gjennom den nye standarden SFAS 142 *Goodwill and Other Intangible Assets* gått bort fra avskrivning av goodwill til fordel for nedskrivningstest basert på virkelig verdi. Li og Sloan (2009) har studert virkningene av denne standarden på regnskapsføring og verdsetting av goodwill ved å se på nedskrivning av goodwill før og etter implementeringen av SFAS 142. Deres resultater sier at den nye standarden har resultert i overvurderte balanseførte verdier av goodwill som følge av at ledere utnytter muligheten til å utøve skjønn for å utsette nedskrivninger. Dette fører videre til midlertidige overvurderte resultater og aksjekurser.

På bakgrunn av de ovennevnte funnene, og da spesielt den svenske studien til Hamberg et al. (2011), er det av stor interesse å undersøke om overgangen til IFRS 3 har ført til en økning i balanseført goodwill i norske børsnoterte foretak. Første hypotese i denne studien er som følgende:

H1: Implementeringen av IFRS 3 har ført til en økning av balanseført goodwill.

I tråd med prinsippal-agent-teori kan det hevdes at ledelsen i børsnoterte selskaper realiserer sine opportunistiske ønsker om å manipulere resultatet. Ledere kan overvurdere, undervurdere eller ikke anerkjenne et tap ved verdifall i det hele tatt, avhengig av hva som er det rapporterende incentiv (AbuGhazaleh et al., 2011). Prinsippbaserte standarder, slik som IFRS, gir i stor grad adgang til skjønnsutøvelse, og vanskeligheter knyttet til verifikasjon av data kan utnyttes. Spesielt ved ledelseskifte har det vist seg at ledelsen har en tendens til å rapportere en lavere inntjening enn det som er reelt (Tsybina & Sebergsen, 2016). Ramanna og Watts (2012) konkluderer i sin studie med at ledere utsetter nedskrivninger av goodwill. Gjennom SFAS 142 utnytter de muligheten til skjønnsmessig verdivurdering av goodwill, og på denne måten rapporterer opportunistisk. Studien viser også at dette er mest sannsynlig for ledere som har hatt sin stilling over lengre tid. Det kan være at nåværende leder har vært med i gjennomførelsen av oppkjøpene som har resultert i balanseført goodwill, og er mindre villige til å gjennomføre en nedskrivning for å verne om sitt omdømme. En nedskrivning av goodwill kan oppfattes som en innrømmelse om at kjøpsprisen var for høy. Ved å snu om på dette kan en derfor si at nyansatte ledere har mindre problemer med å gjennomføre en nedskrivning av tidligere oppkjøpt goodwill (Beatty & Weber, 2006; Francis, Hanna & Vincent, 1996; Hamberg et al., 2011). Det er mange likheter mellom reglene for US GAAP og IFRS for behandling av goodwill. Etersom det eksisterer relativt få europeiske studier av goodwill er det derfor vanlig å henvise til amerikanske studier (Beisland & Heskestad, 2016). IFRS 3 og SFAS 142 er lignende standarder, men implementeringen har skjedd i ulike institusjonelle omgivelser, og har derfor nødvendigvis ikke fått de samme konsekvensene. Forgjengeren til SFAS 142 tillot en økonomisk levetid på 40 år, mens de fleste europeiske land har avskrevet goodwill over en betraktelig kortere levetid. Van der Zanden og Nobes (2002) finner i sin studie at 11 av totalt 23 europeiske land anbefalte en avskrivningsplan på fem år. En slik konservativ rapportering har holdt balanseført goodwill nede gjennom høye avskrivninger. Det er derfor rimelig å anta at implementeringen av IFRS 3 i europeiske foretak har hatt en større effekt på deres rapporterte resultater, og har ført til en større økning i ledelsens bruk av skjønn enn hva som er tilfellet for SFAS 142 i USA (Hamberg & Beisland, 2014; Hamberg et al., 2011). I tillegg blir det hevdet at resultatstyring har en høyere forekomst i europeiske foretak (Lang, Raedy & Wilson, 2006; Leuz, Nanda & Wysocki, 2003), og at denne økte ytterligere etter implementeringen av IFRS (Callao & Jarne, 2010).

Rees, Gill og Gore (1996) var tidlig ute med å undersøke om de skjønnsmessige vurderingene tilknyttet nedskrivninger er verdirelevante i stedet for opportunistiske. Studien gir motstridende resultater som både er konsistente med big bath-rapportering, men som også viser til at ledere gjennomfører nedskrivninger som en reaksjon på endringer i de økonomiske omstendighetene i stedet for å rapportere opportunistisk. Riedl (2004) bygger videre på denne forannevnte studien, og finner lignende resultater. Studien viser til en signifikant sammenheng mellom nedskrivninger av eiendeler etter SFAS 121 i USA og big bath-rapportering. Francis et al. (1996) var også tidlig ute med å undersøke om nedskrivninger er et resultat av lederes incentiver til å manipulere resultatet, eller av endringer i foretakets økonomiske omgivelser. Resultatene viser at svak aksjekursutvikling i foregående år og utskifting i ledelsen er viktige avgjørende faktorer for nedskrivninger. Videre blir det pekt på at nedskrivninger utføres mer hyppig og i større omfang dersom det har vært en utskifting i ledelsen, og at en ny nedskrivning er mer sannsynlig dersom en nedskrivning har blitt utført tidligere. Et mer overraskende funn er kanskje at forventede nedskrivninger går ned i perioder hvor foretaket gjør det dårlig eller uvanlig bra. Dette er resultater som strider med teorien om big bath og resultatutjevning, og det motsatte av hva AbuGhazaleh et al. (2011) kommer frem til i sin studie gjennomført i Storbritannia. Formålet med studien var å undersøke lederes bruk av skjønn ved nedskrivningsvurderingen etter IFRS 3, og å undersøke hva som lå til grunn ved vurderingen; opportunistisk atferd eller bruk av deres egen informasjon. Resultatene fra studien viser at ledere i stor grad utøver skjønn ved rapportering av nedskrivninger av goodwill etter IFRS 3. Studien sier også at nylige lederskifter, resultatutjevning og big bath-rapportering ofte er nær knyttet til nedskrivninger av goodwill. I tillegg viser det seg at nedskrivninger av goodwill henger sammen med styringsmekanismene i foretaket. Effektive styringsmekanismer forebygger feilaktige nedskrivninger og fører i stedet til at skjønnsmessige nedskrivninger etter IFRS 3 reflekterer lederes faktiske informasjon og forventninger om foretakets underliggende prestasjoner. Totalt sett mener AbuGhazaleh et al. (2011) at IFRS 3 utgjør et rammeverk som på en pålitelig måte får ledere til å formidle deres besittelse av informasjon om fremtidige kontantstrømmer.

I studien gjennomført av Tsybina og Sebergsen (2016) undersøkes omfanget av goodwillnedskrivninger i norske konsernregnskaper og hvilke faktorer som kan bidra til å forklare årsakene til nedskrivningene. Studien tar for seg makroøkonomiske forhold, selskapsesifikke faktorer og ledelsesincentiver som mulige forklaringsvariabler for

nedskrivning av goodwill. Som tidligere nevnt kommer Tsybina og Sebergesen (2016) frem til at antall nedskrivninger har gått ned i undersøkelsesperioden. Når det kommer til forklaringsvariablene, observeres det en signifikant sammenheng mellom selskapsspesifikke faktorer og nedskrivningsbeslutningen. Samme studie sier også at et unormalt lavt driftsresultat øker sannsynligheten for at nedskrivning rapporteres, noe som er i tråd med teorien om big bath. Tsybina og Sebergesen (2016) foreslår at videre forskning inkluderer variabler for lederskifte for å se om dette øker sannsynligheten for gjennomføring av big bath.

Rapportering av goodwill basert på virkelig verdi kan som tidligere nevnt by på utfordringer. Graden av skjønn øker da goodwill mangler en observerbar markedspris. På denne måten har ledere mulighet til å påvirke beløpet som til slutt skal balanseføres som goodwill. Det hevdes at IFRS 3 har økt kvaliteten på rapporteringen av goodwill (AbuGhazaleh et al., 2011), men studier har også vist det motsatte ved å mene at ledere utøver skjønn til å rapportere opportunistisk (Ramanna & Watts, 2012). Goodwill er en usikker eiendel som er spesielt utsatt for skjønnsmessige vurderinger og potensielt store nedskrivninger i tråd med big bath. Da big bath kan ses i sammenheng med et lederskifte kan en hevde at nyansatte ledere rapporterer opportunistisk gjennom økte kostnader ved å nedskrive goodwill, for så å kunne vise til bedre fremtidige resultater.

Neste hypotese som utvikles er derfor:

H2: Et lederskifte i et foretak fører til økte nedskrivninger av goodwill.

Oppsummerende kan en si at teori og tidligere gjennomførte studier legger grunnlaget for å hevde at implementeringen av IFRS 3 har ført til at sittende ledere overvurderer balanseført goodwill ved å utsette nedskrivninger. Dersom et foretak, i tillegg til å gjennomgå en vanskelig periode med resultater lavere enn forventet, gjennomgår et lederskifte er det grunn til å tro at det er større forutsetninger for at store nedskrivninger av goodwill rapporteres som et ledd i en big bath-rapportering. På denne måten har den nye ledelsen et bedre utgangspunkt for å kunne vise til bedre resultater i fremtiden, og påstå at de dårlige tidene forsvant med den gamle ledelsen.

3. METODE

Dette kapitlet tar for seg hvordan studien er bygd opp for å besvare problemstillingene. Her fremkommer hvilken strategi som har blitt brukt for datainnsamling av den endelige utvalgsstørrelsen. Det blir også redegjort for hvilke avgjørelser som har blitt tatt underveis og hvilke data som er ekskludert da de ikke har vært relevante for å løse problemstillingene. Videre fremstilles styrker og svakheter ved den valgte metoden. De statistiske metodene som er gjennomført vil deretter bli gjennomgått, og en oppsummering av variablene som våre modeller bygger på blir presentert avslutningsvis.

3.1 KVANTITATIV ANALYSE

Metoden som anvendes er kvantitativ med en hypotetisk-deduktiv tilnærming. Hypotetisk-deduktiv metode er grunnlaget for empirisk vitenskap og innebærer at en tar utgangspunkt i allerede foreliggende teori og tester opp mot empiriske data for å kunne få støtte for eller forkaste hypotesen. Dette bidrar til utfyllende teori samtidig som det gir grunnlag for videre problemstillinger. Sirkelgangen mellom teori, hypotese og empiri gir uttrykk for at forskning er en kumulativ prosess (Befring, 2007). Forskningsmetoden sikter seg inn på å styrke kvaliteten til den deskriptive analysen ved å vise til det systematiske, representative og typiske i stedet for det tilfeldige, unike og ekstreme (Befring, 2007).

En vanlig praksis innen vitenskapen er hypotesetesting. Her gjennomføres statistiske tester basert på et utvalg, og resultatene kan enten avkrefte hypotesene eller gi støtte for at de kan stemme (Gripsrud, Olsson & Silkoset, 2010). Vanligvis anvendes et signifikansnivå på fem prosent ved støtte for eller forkasting av nullhypotesen. En hypotesetest vil ikke resultere i en absolutt sikker konklusjon, men den gir allikevel statistisk støtte til å trekke slutninger (Befring, 2007).

3.2 UTVALG OG INNHENTING AV DATA

Utgangspunktet for denne studien er alle norske selskap notert på Oslo Børs, og utgjør populasjonen som undersøkes. Dataene som er innhentet strekker seg fra tidsperioden 31.12.05 til 31.12.15. Dette utgjør tallmateriale som strekker seg over en tiårsperiode hvor tallene fra år 2005 er tatt med for å kunne beregne forholdstall f.o.m. år 2006. Ved å hente inn tallmateriale helt tilbake til år 2005, blir hele utviklingen siden implementeringen av IFRS 3

tatt med i undersøkelsen. Data fra år 2016 er ikke inkludert da regnskapsinformasjonen fra fjerde kvartal ikke var tilgjengelig på tidspunktet da datainnsamlingen for denne studien ble gjennomført.

Da denne studien undersøker påvirkningen av implementeringen av IFRS 3 og lederskifte på balanseført goodwill er utvalget som det er innhentet data fra, alle norske selskap notert på Oslo Børs som har rapportert goodwill i mer enn ett år i undersøkelsesperioden. Dette for at det skal være mulig å beregne forholdstall. Det er ikke stilt noe krav om at selskapene har vært børsnoterte gjennom hele undersøkelsesperioden, og det er heller ikke tatt hensyn til når de har rapportert etter IFRS 3. Begrunnelsen for dette er at det antas at selskapene fortsetter å rapportere etter IFRS selv om de ikke lenger er notert på børsen. Det er mulig at det har blitt innhentet data fra et selskap før det har blitt notert og rapporterer etter IFRS 3, men utviklingen av balanseført goodwill vil likevel bli registrert, og er derfor ikke videre problematisert.

Ved å bruke medlemslister og oversikt over nye aksjenoteringer i undersøkelsesperioden fra Oslo Børs sine hjemmesider har populasjonen på totalt 245 selskaper blitt kartlagt. Som tidligere nevnt består utvalget av selskaper som har rapportert goodwill i minst to år. Utenlandske selskaper og selskaper som har rapportert i en annen valuta enn NOK har blitt ekskludert fra utvalget. Det samme gjelder selskaper innen finansbransjen. Dette er i likhet med hva Francis et al. (1996), AbuGhazaleh et al. (2011), Hamberg et al. (2011) og Tsybina og Sebergesen (2016) har gjort i sine undersøkelser. Årsaken er at denne bransjen har en ulik rapporteringsprosess, samt følger andre lovverk og reguleringer enn andre bransjer. I tillegg rapporterer de mesteparten av sine salgsinntekter i form av renteinntekter eller andre spesielle inntekter, slik at de mangler tilgjengelig informasjon for denne variabelen i regresjonsanalysen. Disse ekskluderingsene har resultert i et utvalg bestående av 105 norske selskaper notert på Oslo Børs i perioden 2005-2015.

For å kunne besvare problemstillingene og teste hypotesene, er det hentet inn primærdata. I mangel av gode nok databaser er det innhentet data manuelt fra årsrapporter. Disse brukes for å beregne ulike forholdstall som benyttes som forklaringsvariabler i den statistiske analysen.

Videre skal det gjennomføres en t-test og en regresjonsanalyse. Nøkkeltallene som er innhentet for hvert selskap er balanseført goodwill, totale eiendeler, salgsinntekt, total gjeld

og driftsresultat. I tillegg er det notert om det har skjedd et lederskifte i undersøkelsesperioden. Denne informasjonen er hentet fra roller og kunngjøringer på proff.no som henter data fra Brønnøysundregistrene.

Nøkkeltallene er brukt til å beregne forholdstall for hvert enkelt selskap for alle årene i undersøkelsesperioden. Disse utgjør sammen med observasjonene om lederskifte, variablene som er brukt i den senere analysen, og vil bli utdypet under kapittel 3.4.2.

3.3 STYRKER OG SVAKHETER

Fordelen ved bruk av hypotetisk-deduktiv metode er at en etablerer en hypotese basert på teori før dataene samles inn. En gjennomfører tester og eksperimenter for å se om den allerede foreslåtte teorien for et fenomen stemmer i praksis, og undersøker hvorfor dette fenomenet oppstår (Befring, 2007). Kvantitative forskningsopplegg kan være langt bedre egnet til å frembringe resultater som anvendes til å teste hypoteser enn kvalitative studier. En kan utforme mer nøyaktige hypoteser og dermed oppnå mer presis testing (Grimen, 2000). I tillegg åpner kvantitativ metode for raskere datainnsamling. Kombinert med statistisk programvare får en nøyaktige data som kan analyseres på kortere tid (Kristoffersen, Tufte & Johannessen, 2004). Videre er en styrke ved kvantitative studier at den åpner for generalisering. Mange fenomener vil kun være mulig å påvise gjennom kvantitative studier, da gyldige og generelle konklusjoner kun kan trekkes gjennom et statistisk representativt utvalg (Grimen, 2000).

Svakheter ved kvantitative studier er at den ikke er eksplorerende på lik linje med kvalitative forskningsopplegg, men baserer seg stort sett på å svare hypotesen. Metoden risikerer å ikke få med seg fenomener som kunne vært oppdaget ved en kvalitativ tilnærming. Denne datareduksjonen er et resultat av at forskerens fokus blir rettet mot spesifikke aspekter, og dermed ofres andre faktorer eller fenomener i prosessen (Befring, 2007). En kan således si at kvantitative metoder ikke egner seg like godt til å undersøke nye områder da disse ofte avhenger av kvalitative forstudier (Grimen, 2000).

3.4 STATISTISKE METODER

For å kunne dra slutninger fra utvalg og si at disse også er gjeldende for hele populasjonen kreves det statistisk testing (Hinton, McMurray & Brownlow, 2014). For å teste hypotesene i denne oppgaven gjennomføres to ulike statistiske analysemetoder. Det gjennomføres en t-test for å teste hypotese 1, mens det for hypotese 2 utføres en multippel regresjonsanalyse.

3.4.1 T-test

T-test er en av de mest populære testene for å sammenligne to utvalg (Hinton et al., 2014). Gjennomsnittsverdien i utvalgene beregnes for å teste om de er signifikant forskjellig fra hverandre. I dette tilfellet er det snakk om avhengige utvalg da begge utvalgene består av de samme enhetene, og balanseført goodwill er observert for de samme selskapene på to ulike tidspunkt.

Det gjennomføres en ensidig t-test for to avhengige utvalg da de parvis innhentede dataene kommer fra de samme selskapene ved begge tidspunktene. Testen utføres for å se om verdien av balanseført goodwill har økt i perioden 2005-2015. Ved første registrering av balanseført goodwill er tall hentet fra år 2005, og ved andre registrering er tall hentet fra år 2015. Siden det interessante er å få vite om gjennomsnittlig balanseført goodwill er høyere i år 2015 enn i år 2005, og ikke bare om gjennomsnittsverdien i de to utvalgene er signifikant forskjellig fra hverandre, gjennomføres det en ensidig og ikke en tosidig test. Videre må det utvikles en nullhypotese og en alternativhypotese. Det er nullhypotesen som testes og eventuelt forkastes. I dette tilfellet er nullhypotesen at gjennomsnittsverdiene er like i de to utvalgene, mens alternativhypotesen er at gjennomsnittsverdien i utvalget fra år 2015 er høyere enn gjennomsnittsverdien i utvalget fra år 2005. Nullhypotesen og den alternative hypotesen kan presenteres slik:

$$H_0: \mu_1 = \mu_2 \quad H_A: \mu_1 < \mu_2$$

Dersom det viser seg at det er signifikant forskjell i gjennomsnittsverdiene i de to utvalgene kan nullhypotesen forkastes og forskningshypotesen får statistisk støtte innenfor det valgte signifikansnivået.

3.4.2 Multippel regresjonsanalyse

Regresjonsanalyse er en statistisk metode som brukes til å studere sammenhengen mellom en eller flere uavhengige variabler (X), og en avhengig variabel (Y). Ved å gjennomføre en slik analyse kan en si noe om hvordan endringer i de uavhengige variablene forklarer endringer i den avhengige variabelen.

For å teste hypotese 2 er det gjennomført en multippel regresjonsanalyse hvor valg av variabler er basert på tidligere studier (AbuGhazaleh et al., 2011; Francis et al., 1996; Hamberg et al., 2011; Tsybina & Sebergsen, 2016). Følgende modell er brukt i analysen:

$$\Delta GW_t = \alpha + \beta_1 \Delta LS + \beta_2 \text{Andel} GW_{t-1} + \beta_3 \Delta \text{Omsetning}_t + \beta_4 \text{Gjeld}_{t-1} + \beta_5 \text{ROA}_{t-1} + \beta_6 \text{År} + \varepsilon$$

Modellen er utviklet for å kunne undersøke om et lederskifte påvirker nedskrivningene av goodwill, og den avhengige variabelen som blir undersøkt er endring i balanseført goodwill. Variabelen (ΔGW_t) reflekterer forholdet mellom endringen i et selskaps balanseførte goodwill fra år t-1 til år t og totale eiendeler i slutten av år t-1, og presenteres enten som et positivt eller negativt tall.

I tillegg til å inkludere lederskifte som en uavhengig variabel, består modellen videre av fire selskaps-spesifikke faktorer som omfatter økonomiske forhold på selskapsnivå og som påvirker virksomhetens økonomiske situasjon (Tsybina & Sebergsen, 2016). Disse er tatt med da de antas å bidra til å forklare endring i balanseført goodwill i et foretak. Til slutt er det inkludert en kontrollvariabel som indikerer hvilket regnskapsår opplysningene om et foretak er hentet fra.

Tidligere studier sier at nyansatte ledere lettere nedskriver goodwill og gjennomfører big bath i ansettelsesåret (Beatty & Weber, 2006; Francis et al., 1996; Hamberg et al., 2011). På denne måten får den tidligere ledelsen skylden for dårlige resultater. Det er derfor grunn til å anta at nedskrivninger i goodwill skjer i foretak som nylig har gjennomgått et lederskifte. Variabelen ΔLS er en dikotom variabel med verdiene 0 og 1. Dersom det er observert et lederskifte i år t-1 eller t blir variabelen tilordnet verdien 1. I motsatt tilfelle tilordnes verdien 0. Begrunnelsen for å inkludere både år t og t-1 er at et lederskifte kan skje til en hver tid i løpet av et år, og virkningene av lederskiftet på balanseført goodwill kan vente med å vise seg til året etter ansettelsen. Siden det forventes en negativ endring i balanseført goodwill ved et lederskifte,

antas det en negativ sammenheng mellom ΔLS og den avhengige variabelen i modellen. Videre kan en anta at et foretak med en høy andel goodwill vil gjennomføre flere nedskrivninger da den relative verdien i større grad er utsatt for nedskrivningstesting. I likhet med AbuGhazaleh et al. (2011) og Tsybina og Sebergsen (2016) er det inkludert en variabel ($\mathbf{AndelGW}_{t-1}$) som måler forholdet mellom balanseført goodwill i år t-1 og totale eiendeler i slutten av år t-1. Det forventes en negativ sammenheng mellom denne variabelen og endring i balanseført goodwill.

Gjeld kan også argumenteres for at påvirker størrelsen på balanseført goodwill. AbuGhazaleh et al. (2011) peker på tidligere forskning som viser at gjeld kan påvirke nedskrivning av goodwill i ulike retninger. På den ene siden kan foretak med høy gjeld ønske å rapportere etter inntektsøkende regnskapsmetoder og estimater for å unngå kostbare brudd på lånebetingelser. I dette tilfellet er det grunn til å tro at foretak med høy gjeld ønsker å unngå å rapportere en nedskrivning av goodwill. På den annen side er det grunn til å tro at foretak med høy gjeld er under nøye oppsyn av kreditorene, noe som motvirker opportunistisk atferd og i stedet får foretaket til å gjenspeile den korrekte underliggende verdien. I dette tilfellet er det naturlig å hevde at høy gjeld fører til korrekte nedskrivninger av goodwill. Uansett tilfelle er det grunn til å hevde at høy gjeld i et foretak påvirker nedskrivningene av goodwill uten å fastslå på forhånd i hvilken retning. Variabelen \mathbf{Gjeld}_{t-1} er derfor inkludert i regresjonsanalysen og måles som forholdet mellom total gjeld i år t-1 og totale eiendeler i år t-1.

Neste variabel (\mathbf{ROA}_{t-1}) kontrollerer for tidligere selskapsspesifikke prestasjoner og måler foretakets lønnsomhet. Variabelen måles som forholdet mellom driftsresultatet i år t-1 og gjennomsnittlig balanseført totale eiendeler i år t-1. Det forventes at jo dårligere tidligere resultat, jo høyere nedskrivninger av goodwill (AbuGhazaleh et al., 2011; Francis et al., 1996). Dette gir en positiv sammenheng mellom \mathbf{ROA}_{t-1} og endring i balanseført goodwill. Et annet mål på lønnsomhet kan være endring i omsetning. Variabelen $\mathbf{\Delta Omsetning}_t$ måler forholdet mellom endring i salgsinntekter fra år t-1 til år t og totale eiendeler i slutten av år t-1. Denne variabelen har også AbuGhazaleh et al. (2011) og Tsybina og Sebergsen (2016) inkludert i sine regresjonsmodeller. I likhet med \mathbf{ROA}_{t-1} forventes det en positiv sammenheng mellom $\mathbf{\Delta Omsetning}_t$ og endringen i balanseført goodwill.

Den siste variabelen som er tatt med i regresjonsmodellen, **År**, er i likhet med AbuGhazaleh et al. (2011) inkludert for å kontrollere for tidsperioden dataene er innhentet fra. Variabelen angir hvilket år opplysningene er hentet fra ved at år 2006 har fått verdien 1, år 2007 har fått verdien 2, osv. helt opp til verdien 10 som representerer år 2015. En oppsummering av variablene følger på neste side.

Hvilke variabler som er inkludert i regresjonsmodellene til de tidligere studiene varierer etter hva slags fokus og vinkling de har. Likevel er det flere av variablene som går igjen, og som har lagt føringer for hvilke variabler som er inkludert i denne studien. Det er likevel valgt å ikke inkludere en variabel for selskapsstørrelse, som ofte blir målt som den naturlige logaritme av et selskaps totale eiendeler i år t-1 (AbuGhazaleh et al., 2011; Ramanna & Watts, 2012; Tsybina & Sebergsen, 2016). Hamberg et al. (2011) og Francis et al. (1996) har også inkludert en variabel for selskapsstørrelse i sine studier, men måles henholdsvis som den naturlige logaritme av markedsverdien av egenkapitalen og logaritmen av salgsinntektene året før nedskrivningen. Begrunnelsen for å ikke inkludere en slik variabel i denne studien er at alle variablene er relativiserte og representerer prosentandeler, og gir dermed ingen skalaeffekt.

Tabell 1: Forklaringsvariabler

ΔGW_t	<p>Endring i balanseført verdi av goodwill fra år t-1 til år t, i forhold til totale eiendeler i slutten av år t-1</p> $\frac{\text{Goodwill (t)} - \text{Goodwill (t-1)}}{\text{Totale eiendeler (t-1)}}$
ΔLS	<p>En dikotom variabel med verdien 1 dersom det har skjedd et lederskifte i år t eller t-1, alt annet gir verdien 0</p>
AndelGW_{t-1}	<p>Balanseført verdi av goodwill i år t-1 i forhold til totale eiendeler i slutten av år t-1</p> $\frac{\text{Goodwill (t-1)}}{\text{Totale eiendeler (t-1)}}$
$\Delta \text{Omsetning}_t$	<p>Endring i rapporterte salgsinntekter fra år t-1 til år t, i forhold til totale eiendeler i slutten av år t-1</p> $\frac{\text{Salgsinntekter (t)} - \text{Salgsinntekter (t-1)}}{\text{Totale eiendeler (t-1)}}$
Gjeld_{t-1}	<p>Total gjeld i slutten av år t-1 i forhold til totale eiendeler i slutten av år t-1</p> $\frac{\text{Total gjeld (t-1)}}{\text{Totale eiendeler (t-1)}}$
ROA_{t-1}	<p>Driftsresultatet i år t-1 i forhold til gjennomsnittlig balanseført totale eiendeler i år t-1</p> $\frac{\text{Driftsresultat (t-1)}}{\text{Gjennomsnittlig totale eiendeler (t-1)}}$
År	<p>Variabel som angir hvilket år nøkkeltallene er hentet fra. År 2006 er gitt verdien 1, år 2007 er gitt verdien 2, osv. helt opp til år 2015 som er gitt verdien 10</p>

4. ANALYSE

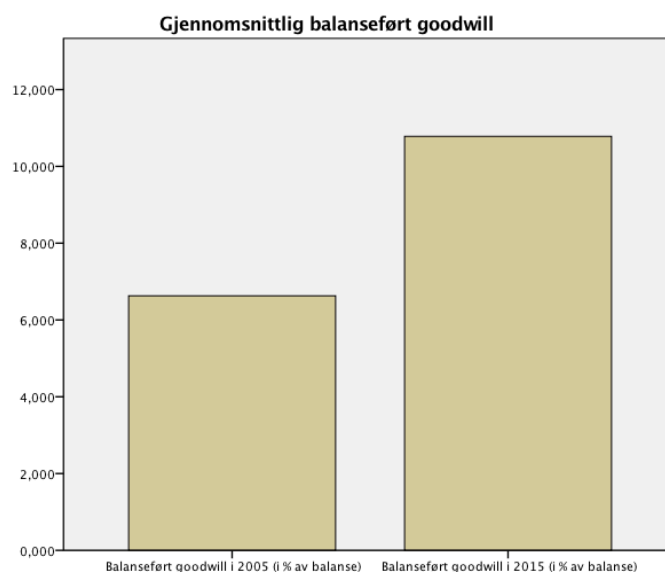
4.1 T-test

T-testen er gjennomført for totalt 59 av 105 selskaper. Dette utgjør 56,2% av utvalget.

Utvalget for t-testen består av betydelig færre selskaper enn hva som er undersøkt totalt, og er et resultat av at informasjon om balanseført goodwill ikke er tilgjengelig for alle selskapene i år 2005 og år 2015.

Resultatene fra t-testen viser at gjennomsnittlig balanseført goodwill har økt fra 6,63% i år 2005 til 10,78% i år 2015 med en p-verdi på 0,0025. Dette gir en total økning i balanseført goodwill i undersøkelsesperioden på 62,6%.

Resultatet fra t-testen kan presenteres som $t(58) = 2,894$; $p < 0,01$, og sier at det er balanseført en statistisk signifikant større andel goodwill i år 2015 sammenlignet med år 2005. Resultatet kan fremstilles grafisk som figuren under:

Figur 4: Gjennomsnittlig balanseført goodwill

Testen gir et 95% konfidensintervall på 1,28%-7,02%. Konfidensintervallet inkluderer ikke null og vil si at selv i det laveste tilfellet av konfidensintervallet er det likevel en forventet forskjell i balanseført goodwill fra år 2005 til år 2015.

Antakelsen om normalfordeling i de innhentede dataene for t-testen er ikke oppfylt da et stort flertall av selskapene har en liten andel balanseført goodwill. Dette fører til en positiv

skjevhet i normalfordelingen siden størsteparten av dataene faller inn under de lave verdiene på skalaen. For 2005-utvalget er verdien for skjevhet 5,736 og verdien for kurtose 6,253. For 2015-utvalget er verdien for skjevhet 3,949 og verdien for kurtose 0,914. Disse verdiene er lik null dersom utvalget er ”perfekt” normalfordelt. En sier likevel at antakelsen om normalfordeling er oppfylt dersom begge verdiene ligger innenfor intervallet ± 2 (Hinton et al., 2014). I dette tilfellet overstiger tre av de fire verdiene nettopp dette intervallet, og antakelsen om normalfordeling er ikke oppfylt.

Antakelsen om lik varians i populasjonene er kun relevant dersom en sammenligner flere ulike utvalg (Hinton et al., 2014). I dette tilfellet består begge utvalgene av de samme enhetene trukket fra den samme populasjonen, og denne antakelsen utgår. Antakelsen om normalfordeling i populasjonene som innhentet data kommer fra, er noe som ligger til grunn for alle parametriske tester (Hinton et al., 2014). Dersom dataene i analysen ikke er hentet fra en (tilnærmet) normalfordelt populasjon kan dette føre til resultater som ikke er hensiktsmessige.

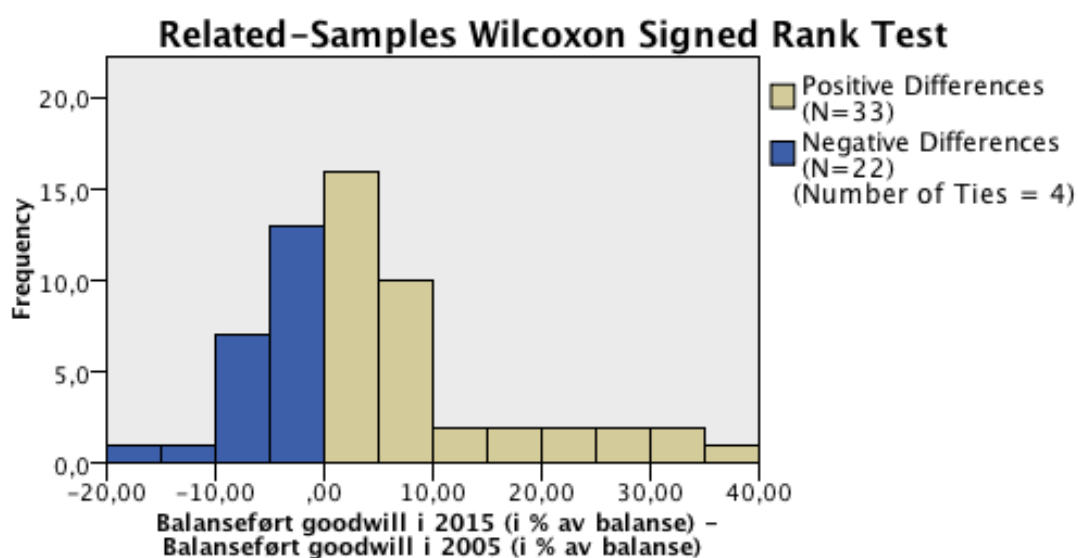
Resultatene fra t-testen med avhengige utvalg sier at det er en signifikant økning i balanseført goodwill fra år 2005 til år 2015. Likevel kan en ikke helt ukritisk stole på dette resultatet siden antakelsen om normalfordeling ikke er oppfylt. For å underbygge resultatene fra t-testen gjennomføres i tillegg en Wilcoxon signed-ranks test. Dette er den ikke-parametriske testen som tilsvarer en t-test med avhengige utvalg (Corder & Foreman, 2014). I stedet for å sammenligne gjennomsnittsverdien i utvalgene, er det medianverdiene som undersøkes for å kunne si om de er signifikant forskjellige fra hverandre. Nullhypotesen som er testet sier at forskjellen i medianene i balanseført goodwill i 2005 og balanseført goodwill i 2015 er lik null. Testen viser at nullhypotesen kan forkastes da det er funnet en signifikant forskjell (p -verdi = 0,023) mellom utvalgene for et 95% konfidensnivå. Da Wilcoxon signed-ranks test støtter resultatet fra t-testen er det grunn til å hevde at resultatene er gyldige selv om ikke alle antakelsene for t-testen er oppfylt.

Resultatene fra Wilcoxon signed-ranks test er presentert grafisk under:

Hypothesis Test Summary				
	Null Hypothesis	Test	Sig.	Decision
1	The median of differences between Balanseført goodwill i 2005 (i % av balanse) and Balanseført goodwill i 2015 (i % av balanse) equals 0.	Related-Samples Wilcoxon Signed Rank Test	,023	Reject the null hypothesis.

Asymptotic significances are displayed. The significance level is ,05.

Figur 5: Wilcoxon signed-ranks test: resultat

Figur 6: Wilcoxon signed-ranks test: forskjeller

De gule positive forskjellene indikerer at i 33 tilfeller overstiger balanseført goodwill i år 2015 balanseført goodwill i år 2005. De blå negative forskjellene indikerer at i 22 tilfeller overstiger balanseført goodwill i år 2005 balanseført goodwill i år 2015. I fire tilfeller har balanseført goodwill vært lik i begge årene, og blir derfor ikke inkludert i analysen. Disse resultatene viser at det i de fleste tilfellene er en økning i balanseført goodwill i år 2015 sammenlignet med 2005. I tillegg til en høyere frekvens i positiv utvikling kan en også ut fra diagrammet over se at den prosentvise andelen i balanseført goodwill er betydelig større for de tilfellene med positiv utvikling enn i tilfellene hvor utviklingen har vært negativ.

En kan også si noe om utviklingen i balanseført goodwill ved å undersøke de innhentede dataene uten å gjennomføre statistiske analyser. De statistiske analysemetodene ekskluderer en del av selskapene da det ikke er tilgjengelig informasjon om balanseført goodwill i alle undersøkelsesårene. I år 2005 er det observert totalt 65 selskaper som har balanseført goodwill, mens det i år 2015 er observert totalt 85 selskaper med goodwill i balansen. Dette utgjør totalt 150 selskapsobservasjoner som er en betydelig større andel enn de 59 selskapene som er inkludert i t-testen. For å inkludere de observasjonene som ikke tilfredsstiller kravene til de statistiske analysene er det i det følgende utviklet grafiske fremstillinger av de innhentede dataene. Dette er også med på å fremheve hvordan utviklingen av balanseført goodwill har vært i tidsperioden 2005-2015.

Diagrammet under viser en sammenligning av balanseført goodwill i børsnoterte norske selskaper i årene 2005 og 2015. Balanseført goodwill er målt i prosent av total balansesum. Som en kan se går utviklingen i retning av færre selskaper med en lav andel balanseført goodwill (opptil 5 prosent), og en betraktelig større andel selskaper med en betydelig andel goodwill i balansen (mer enn 30 prosent).

Figur 7: Balanseført goodwill i 2005 og 2015

For å få et mer helhetlig bilde av hvordan utviklingen har vært i de norske børsnoterte selskapene i undersøkelsesperioden, er det samlet inn tilgjengelig data om balanseført goodwill for alle norske selskaper som er eller har vært børsnoterte mellom 2005 og 2015. Dette har ført til 919 selskapsobservasjoner som er brukt til å beregne gjennomsnittlig andel goodwill i et selskaps balanse i hvert av observasjonsårene. Resultatene er sammenstilt i tabellen under:

Tabell 2: Utviklingen i balanseført goodwill

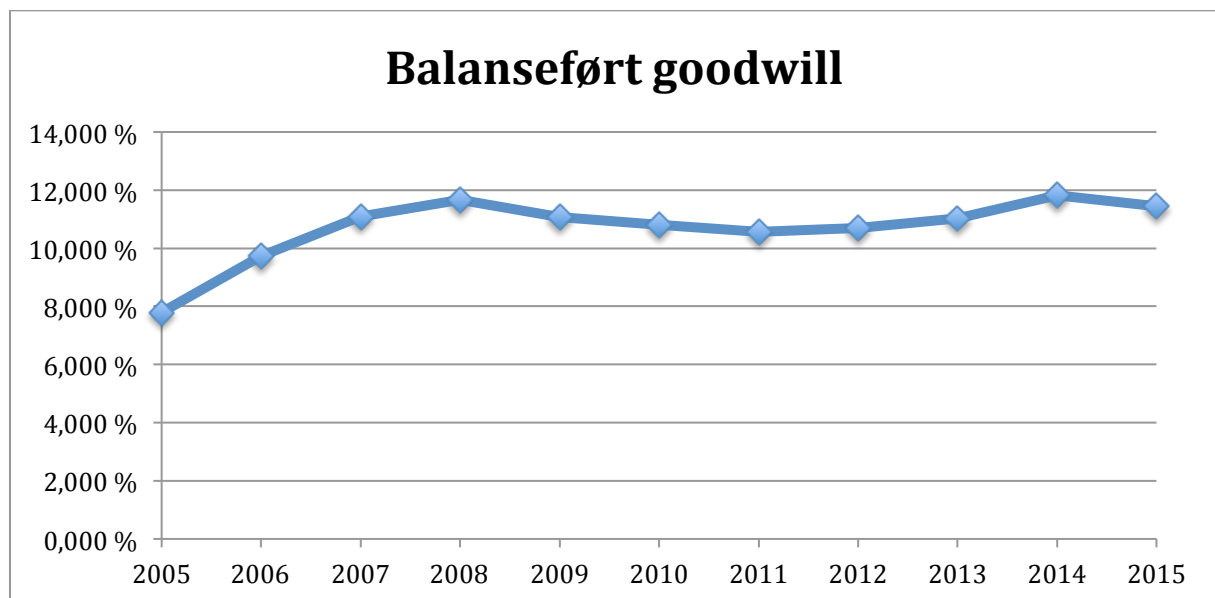
År	Gjennomsnittlig balanseført goodwill	Antall selskap
2005	7,795%	65
2006	9,721%	74
2007	11,091%	81
2008	11,656%	82
2009	11,073%	85
2010	10,798%	88
2011	10,568%	91
2012	10,697%	90
2013	11,020%	90
2014	11,817%	88
2015	11,451%	85
Totalt antall selskapsobservasjoner		919

Gjennomsnittlig balanseført goodwill i år 2005 og år 2015 i denne tabellen avviker fra hva t-testen har beregnet som balanseført goodwill i disse årene. Dette kommer av som tidligere nevnt at t-testen ekskluderer en del av selskapene da informasjon om balanseført goodwill ikke er tilgjengelig for alle selskapene i alle observasjonsårene. Denne fremstillingen av

balanseført goodwill viser en økning på 3,656% i gjennomsnittlig balanseført goodwill fra år 2005 til år 2015. Dette utgjør en økning på 46,9%. Disse resultatene er ikke statistisk underbygget, men gir likevel en indikasjon på at selskaper balansefører en større andel goodwill i år 2015 sammenlignet med år 2005.

Det kan imidlertid se ut som at overgangen til IFRS har medført en implementeringseffekt. Utviklingen i balanseført goodwill viser at andelen goodwill i 2015 allerede er oppnådd i 2008, og at balanseføringen stabiliserer seg de følgende årene. Dette kan gi indikasjoner på at gjennomsnittlig andel balanseført goodwill ikke nødvendigvis vil øke ytterligere, men holde seg stabilt på 10-12% av balansesummen.

Den årlige utviklingen i balanseført goodwill kan også fremstilles grafisk. Her kommer også en eventuell implementeringseffekt frem, med en stabiliserende periode i årene etter 2008.

Figur 8: Utviklingen i balanseført goodwill

4.2 Regresjonsanalysen

Sentralt i denne oppgaven står teorien om nyansatte lederes tendens til å undervurdere verdien av goodwill for å gjennomføre nedskrivninger som et ledd i big bath-rapportering.

Beslutningen om og beregningen av en eventuell nedskrivning er en komplisert oppgave og det er flere faktorer som kan spille inn. Det er derfor ikke nok å se på forholdet mellom

endringer i balanseført goodwill og om det nylig har skjedd en utskiftning i ledelsen. I følge studien gjennomført av Tsybina og Sebergesen (2016) er det selskapsspesifikke faktorer som omfatter økonomiske forhold på selskapsnivå som påvirker virksomhetens økonomiske situasjon som er med på å påvirke nedskrivningsbeslutningen. Sammen med slike selskapsspesifikke variabler er observasjoner for lederskifte og endringer i balanseført goodwill satt sammen i en regresjonsanalyse for å se hvilke variabler som påvirker størrelsen av balanseført goodwill. Selve modellen og begrunnelsen for valg av de ulike variablene er beskrevet under metodekapittelet 3.4.2.

Utvalget for regresjonsanalysen kan leses om under kapittel 3.2. De innhentede dataene resulterer i en regresjonsanalyse som er gjennomført for 710 selskapsobservasjoner. Deskriptiv statistikk for de ulike variablene i analysen er presentert i tabellen under:

Tabell 3: Deskriptiv statistikk for forklaringsvariablene

Variabel	Gjennomsnitt	Standardavvik
ΔGW_t	4,376%	52,768%
ΔLS	0,31	0,464
$AndelGW_{t-1}$	10,733%	13,21%
$\Delta Omsetning_t$	10,323%	49,948%
$Gjeld_{t-1}$	59,589%	25,959%
ROA_{t-1}	-0,546%	31,419%
År	6,2	2,561

Tabell 4 presenterer Pearson korrelasjonskoeffisienter for variablene brukt i regresjonsanalysen. Verdiene viser at det ikke er høy korrelasjon mellom variablene. Den høyeste korrelasjonsverdien er 0,662 og indikerer at multikollinearitet ikke er et problem i denne studien (Gripsrud et al., 2010).

Tabell 4: Korrelasjonsmatrise

Variabel	1	2	3	4	5	6	7
1 ΔGW_t	1						
2 ΔLS	-0,027	1					
3 $AndelGW_{t-1}$	-0,007	0,037	1				
4 $\Delta Omsetning_t$	0,662***	0,027	-0,070**	1			
5 $Gjeld_{t-1}$	-0,042	-0,074**	0,134***	-0,090***	1		
6 ROA_{t-1}	-0,130***	0,051*	-0,080**	-0,011	-0,243***	1	
7 $\ddot{A}r$	-0,045	0,023	0,024	-0,070**	0,016	-0,009	1

* signifikant p \leq 0,10 nivå for ensidig test
 ** signifikant p \leq 0,05 nivå for ensidig test
 *** signifikant p \leq 0,01 nivå for ensidig test

Definisjonen av variablene er å finne i tabell 1

Tabell 5 viser resultatene fra regresjonsanalysen. Regresjonskoeffisientene angir hvor stor endring som forventes i balanseført goodwill når de enkelte variablene øker med én enhet, og de andre variablene holdes konstant. Som forventet viser resultatene at variabelen **$\Delta Omsetning_t$** har en positiv påvirkning på den avhengige variabelen, ved at p-verdien (0,000) gir statistisk støtte. Variabelen **ROA_{t-1}** har i motsetning til forventningene en negativ effekt på endringen i balanseført goodwill, som også ifølge analysen er signifikant. Ingen av de andre variablene viser seg å ha en signifikant påvirkning på den avhengige variabelen, og en kan derfor ikke trekke noen konklusjon på grunnlag av disse.

Tabell 5: Resultat regresjonsanalyse

Variabel	Forventning	Koeffisient	t-verdi	p-verdi	VIF
1 ΔLS	-	3,761	1,173	0,241	1,027
2 $AndelGW_{t-1}$	-	-0,166	-1,484	0,138	1,010
3 $\Delta Omsetning_t$	+	0,700	23,591	0,000	1,019
4 $Gjeld_{t-1}$?	-0,041	-0,686	0,493	1,091
5 ROA_{t-1}	+	-0,206	-4,272	0,000	1,068
6 $\ddot{A}r$?	0,011	0,019	0,985	1,006
Adjusted R Square	45,60 %				

De uthevede koeffisientene indikerer signifikans.

VIF-verdiene i tabellen over bekrefter at multikollinearitet ikke er et problem i regresjonsanalysen. VIF er en forkortelse for Variance Inflation Factor og måler i hvilken grad den aktuelle uavhengige variabelen kan forklares av de andre uavhengige variablene i

modellen (Gripsrud et al., 2010). En verdi på over 10 kan antyde mulige problemer med multikollinearitet, noe som ikke er tilfellet her. Verdien til Durbin-Watson observatoren er også regnet ut for å sjekke for autokorrelasjon i residualene. En verdi på 2,031 indikerer tilnærmet ingen autokorrelasjon i utvalget. Videre antas det at resten av de klassiske antakelsene for regresjonsanalysen er oppfylt.

Resultatene fra regresjonsanalysen sier at den valgte regresjonsmodellen forklarer 45,60% av variansen i den avhengige variabelen, og totalt sett er egnet for å behandle dataene.

Ekstremverdier i et datasett vil ha en uproporsjonal påvirkning på de statistiske kalkulasjonene (Hinton et al., 2014). Det kan derfor være hensiktsmessig å fjerne slike verdier fra analysen. Likevel er disse verdiene med på å fremstille virkeligheten, og den opprinnelige regresjonsanalysen som er gjennomført ovenfor inkluderer derfor alle observasjonene. Større utvalg øker sannsynligheten for signifikans, og er også et argument for å beholde alle observasjonene (Khalilzadeh & Tasci, 2017). For å underbygge resultatene fra den opprinnelige regresjonsanalysen er det gjennomført såkalte ”robustness-tester”. I disse testene er blant annet ekstremverdier fjernet for å se om resultatene likevel indikerer det samme som den opprinnelige regresjonsanalysen. Verdier som har mer enn 1,5 kvartilavstand fra 25. eller 75. persentil blir definert som ekstremverdier og er utelatt fra noen av robustness-testene. Dette fører til at standardavviket til variablene blir kraftig redusert sammenlignet med hovedregresjonen.

Det er gjennomført 8 robustness-tester som er utformet på forskjellige måter. I hovedregresjonen er det identifisert tre verdier for den avhengige variabelen som skiller seg fra resten ved at de har en verdi betydelig høyere enn gjennomsnittet. Robustness-test nr. 1 er derfor en gjentakelse av hovedregresjonen uten disse tre verdiene. I robustness-test nr. 2 er alle verdier som faller innenfor definisjonen av en ekstremverdi fjernet fra hovedregresjonen. I hovedregresjonen er variabelen ΔLS definert som et lederskifte i år t og/eller år $t-1$. For å se om resultatene endres er hovedregresjonen gjennomført på nytt hvor ΔLS første gang defineres som lederskifte i år $t-1$, og andre gang hvor ΔLS defineres som lederskifte i år t . Disse utgjør henholdsvis robustness-test nr. 3 og nr. 5. Videre er ekstremverdier ekskludert og presenteres som robustness-test nr. 4 og 6. De to siste robustness-testene er to t-tester som kontrollerer for om balanseført goodwill er signifikant forskjellig før og etter et lederskifte. Robustness-test nr. 7 kontrollerer for balanseført goodwill samme år som lederskiftet finner

sted (år t), mens robustness-test nr. 8 kontrollerer for året etter lederskiftet (år t+1). Tabell 6 presenterer en oversikt over alle robustness-testene som er gjennomført.

Tabell 6: Robustness-tester

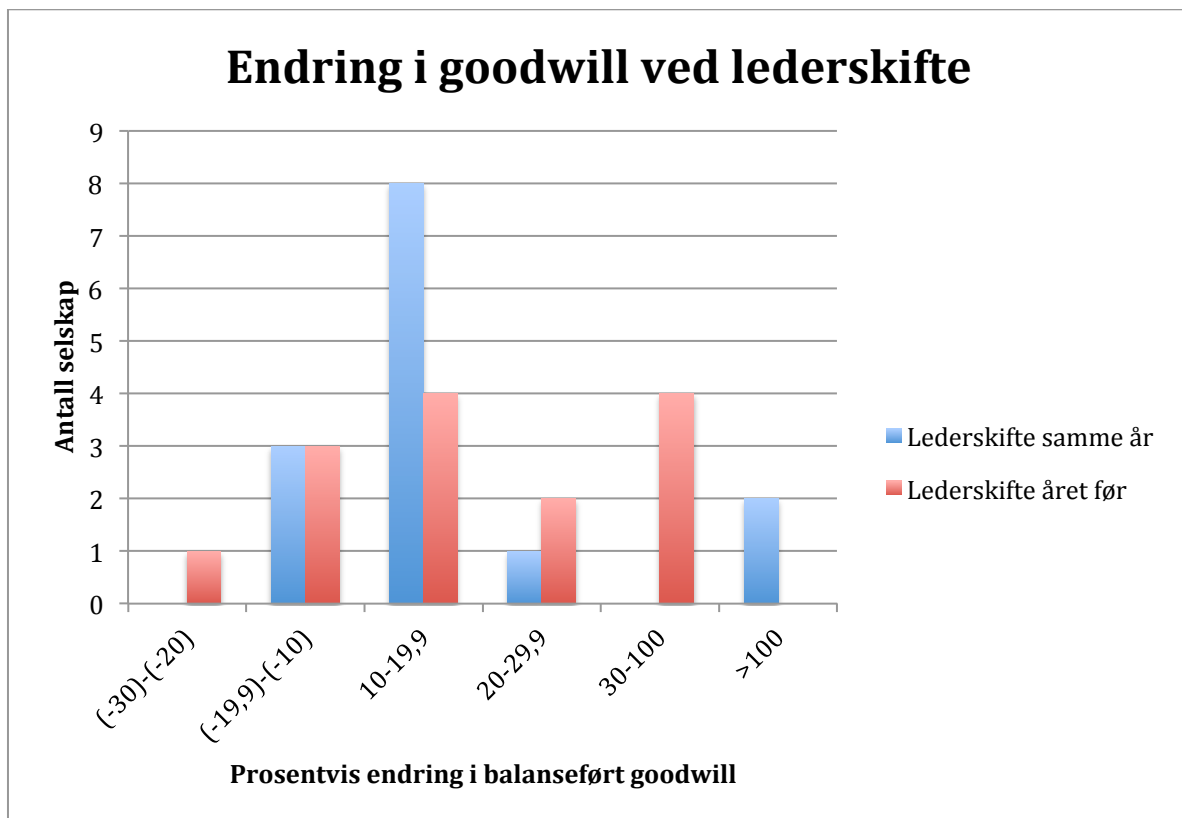
Robustness-tester		Signifikans		
Type test	Observasjoner	ΔLS	$\Delta Omsetning_t$	ROA_{t-1}
Hovedregresjon	710	X	✓	✓
1. Regresjon ÷ tre ekstremverdier	707	X	✓	X
2. Ingen ekstremverdier i hovedregresjon	639	X	✓	X
3. Regresjonsanalyse lederskifte år t-1	710	X	✓	✓
4. Regresjonsanalyse lederskifte år t-1 uten ekstremverdier	639	X	✓	X
5. Regresjonsanalyse lederskifte år t	710	X	✓	✓
6. Regresjonsanalyse lederskifte år t uten ekstremverdier	639	X	✓	X
7. T-test forskjell i balanseført goodwill før og ved et lederskifte	122	X	-	-
8. T-test forskjell i balanseført goodwill før og etter et lederskifte	103	X	-	-

Som det fremkommer av tabellen over gir hverken hovedregresjonen eller robustness-testene støtte for at lederskifte har en signifikant påvirkning på endringen i balanseført goodwill.

Variabelen $\Delta Omsetning_t$ viser derimot til signifikant påvirkning på den avhengige variabelen for samtlige av analysene som er gjennomført. I robustness-testene hvor ekstremverdiene er ekskludert viser variabelen ROA_{t-1} å ikke ha en signifikant p-verdi. Dette er til forskjell fra testene som er gjennomført for alle de 710 opprinnelige selskapsobservasjonene. De

resterende uavhengige variablene i regresjonsmodellen er ikke tatt med i tabell 6, da ingen av disse viser seg å ha signifikant påvirkning på den avhengige variabelen for de gjennomførte testene.

De tidligere analysene viser at det ikke er en signifikant sammenheng mellom nedskrivning i goodwill og et lederskifte. Som tidligere foreslått er det en mulighet for at et lederskifte har motsatt virkning, nemlig at en større andel goodwill blir balanseført. For å undersøke tendensene er de enkelte selskapsobservasjonene kontrollert. Antall selskap som har hatt større endringer i balanseført goodwill i undersøkelsesperioden 2005-2015 er notert og oppsummert under i figur 9. Endringer i balanseført goodwill i samme år som et lederskifte har funnet sted er adskilt fra endringer i balanseført goodwill som har skjedd året etter et lederskifte. Totalt er det observert 28 større endringer i balanseført goodwill, hvorav kun 7 av tilfellene er nedskrivninger. Sammen med hovedregresjonen gir dette grunn til å hevde at et lederskifte i norske børsnoterte selskaper ikke fører til store nedskrivninger av goodwill.

Figur 9: Endring i goodwill ved lederskifte

5. KONKLUSJON

Overgangen fra GRS til IFRS har ført til endringer i den regnskapsmessige håndteringen av goodwill. Den største forskjellen er etter Beisland og Heskestad (2016) at goodwill skal avskrives etter GRS, men kun testes for nedskrivning etter IFRS. Dette fører til at balanseført verdi av goodwill potensielt kan øke betydelig over tid. Da IFRS har vært gjeldende for børsnoterte foretak i Norge siden 2005, er det grunn til å forvente en observert økning. Denne studien undersøker derfor utviklingen i balanseført goodwill i norske børsnoterte selskaper. Dette er målt som forholdstallet mellom balanseført goodwill og totale eiendeler (i prosent) i perioden 2005-2015. For å undersøke om gjennomsnittlig balanseført goodwill har økt i undersøkelsesperioden er det gjennomført en avhengig t-test for 59 selskaper. Resultatene viser at det er en signifikant forskjell i gjennomsnittlig balanseført goodwill i 2015 sammenlignet med 2005 for de børsnoterte selskapene som er inkludert i analysen. I tillegg er det gjennomført en Wilcoxon signed-ranks test for å underbygge resultatene fra t-testen. Resultatene fra denne testen støtter funnene i t-testen og det er dermed grunn til å hevde at implementeringen av IFRS 3 har ført til en økning i balanseført goodwill. Dette er i samsvar med funnene til Hamberg et al. (2011) i svenske børsnoterte foretak. Likevel kan det se ut til at den observerte økningen er en implementeringseffekt som har stabilisert seg i årene etter 2008.

Videre er det sett på om et lederskifte har en effekt på nedskrivning av goodwill i tråd med big bath-teorien. I følge teori og tidligere forskning (AbuGhazaleh et al., 2011; Francis et al., 1996; Heskestad, 2016; Langli, 2005; Schilit, 2002; Stenheim & Blakstad, 2012) er nedskrivninger ofte tilknyttet en nylig utskiftning i ledelsen. Det er derfor interessant å se om dette også gjelder for norske børsnoterte selskaper. For å undersøke fenomenet er det gjennomført en multippel regresjonsanalyse som i tillegg til å inneholde en variabel for lederskifte inkluderer variabler for selskaps spesifikke faktorer. Regnskaps- og finansiell informasjon som er innhentet utgjør totalt 710 selskapsobservasjoner. Resultatene fra regresjonsanalysen viser at det er en positiv sammenheng mellom endring i omsetningen i et selskap og dets endring i balanseført goodwill. I tillegg viser det seg at fjorårets driftsresultat har en negativ påvirkning på endring i balanseført goodwill, noe som strider med forventningene. De andre uavhengige variablene er ikke signifikante og det kan derfor ikke trekkes noen konklusjoner på bakgrunn av disse.

For å undersøke om det forekommer endringer i resultatene ved at utvalget endres, blir det gjennomført flere robustness-tester. Utvalgene varierer for de ulike robustness-testene, men viser alle til den samme tendensen; ingen signifikant effekt på balanseført goodwill ved et lederskifte. Det gis derfor ingen statistisk støtte til å hevde at store nedskrivninger i tråd med big bath skjer i sammenheng med et lederskifte i norske børsnoterte selskaper.

Dersom en undersøker enkelttilfeller av større nedskrivninger og økninger i balanseført goodwill ved et lederskifte i de børsnoterte selskapene i tidsperioden 2005-2015, fremkommer 28 tilfeller hvorav kun 7 innebærer nedskrivninger. De observerte nedskrivningene strekker seg fra 10-30% nedgang i balanseført goodwill. I tillegg til få observerte nedskrivninger er også størrelsene moderate. Sammen med resultatene fra regresjonsanalysene viser dette at store nedskrivninger av goodwill sjelden inntreffer ved et lederskifte.

I denne studien anvendes balanseført verdi av goodwill 31.12 i observasjonsåret. Oppkjøp og nedskrivninger som forekommer i samme år skiller ikke fra hverandre. Det er dermed den netto endringen i balanseført goodwill, og ikke de enkelte nedskrivningene, som anvendes i analysen. Et forslag til videre forskning er derfor å gjennomføre en lignende studie hvor dette tas hensyn til. En tilsvarende studie kan også gjennomføres på et senere tidspunkt for å inkludere flere selskapsobservasjoner. Små utvalg reduserer sannsynligheten for å oppdage signifikante forskjeller, selv om de kan finnes (Khalilzadeh & Tasci, 2017). Denne studien baserer seg på et relativt lite utvalg og det vil være interessant å se om en oppnår flere signifikante resultater dersom en gjennomfører studien på nytt for et større utvalg.

Det kan som tidligere nevnt være risiko knyttet til en høy balanseført verdi av goodwill. Slike selskapers resultat og egenkapital er mer utsatt når det kommer til verdivurderingen av goodwill. På bakgrunn av dette foreslås også en nærmere undersøkelse av selskaper med en høy andel balanseført goodwill. Det kan være interessant å undersøke om slike selskaper tilhører en spesiell bransje og hvilke faktorer som får ledelsen til å argumentere for at verdien er opprettholdt.

6. LITTERATURLISTE

- AbuGhazaleh, N. M., Al-Hares, O. M. & Roberts, C. (2011). Accounting Discretion in Goodwill Impairments: UK Evidence. *Journal of International Financial Management & Accounting*, 22(3), 165-204. doi: 10.1111/j.1467-646X.2011.01049.x
- Beatty, A. & Weber, J. (2006). Accounting Discretion in Fair Value Estimates: An Examination of SFAS 142 Goodwill Impairment. *Journal of Accounting Research*, 44(2), 257-288. doi: 10.1111/j.1475-679X.2006.00200.x
- Befring, E. (2007). *Forskningsmetode med etikk og statistikk*. Oslo: Samlaget.
- Beisland, L. A. & Heskestad, T. (2016). Regnskapsføring av goodwill; en sammenligning av GRS og IFRS. *Praktisk økonomi & finans*, 32(2), 216-227. doi: 10.18261/issn.1504-2871-2016-02-10
- Beisland, L. A. & Knivsflå, K. H. (2015). Have IFRS changed how stock prices are associated with earning and book values? : Evidence from Norway. *Review of Accounting and Finance*, 14(1), 41-63. doi: 10.1108/RAF-06-2013-0079
- Brav, A., Graham, J. R., Harvey, C. R. & Michaely, R. (2005). Payout policy in the 21st century. *Journal of Financial Economics*, 77(3), 483-527. doi: 10.1016/j.jfineco.2004.07.004
- Callao, S. & Jarne, J. I. (2010). Have IFRS Affected Earnings Management in the European Union? *Accounting in Europe*, 7(2), 159-189. doi: 10.1080/17449480.2010.511896
- Comiskey, E. & Mulford, C. (2002). *The financial numbers game: detecting creative accounting practices*: John Wiley & Sons, New York.
- Corder, G. W. & Foreman, D. I. (2014). *Nonparametric Statistics* Lastet ned fra <https://ebookcentral.proquest.com/lib/agder/detail.action?docID=1676115>
- Defond, M. & Park, C. (1997). Smoothing income in anticipation of future earnings. *Journal of Accounting and Economics*, 23(2), 115-139.
- Elgers, P. T., Pfeiffer, R. J. & Porter, S. L. (2003). Anticipatory income smoothing: a re-examination. *Journal of Accounting and Economics*, 35(3), 405-422.
- Fama, E. F. & Blasiak, H. (1968). Dividend Policy: An Empirical Analysis. *Journal of the American Statistical Association*, 63(324), 1132-1161. doi: 10.1080/01621459.1968.10480917
- Fardal, A. (2007). IFRS og norske regnskapsregler. *Magma*, 10(3), 7-11.
- Field, T. D., Lys, T. Z. & Vincent, L. (2001). Empirical research on accounting choice. *Journal of Accounting and Economics*, 31(1), 255-307.
- Financial Accounting Standards Board. (2017, 13.02). About the FASB Hentet fra <http://www.fasb.org/facts/>
- Francis, J., Hanna, J. D. & Vincent, L. (1996). Causes and effects of discretionary asset write-offs. *Journal of Accounting Research*, 34, 117-134.
- Gassen, J., Fülber, R. U. & Sellhorn, T. (2006). International Differences in Conditional Conservatism - The Role of Unconditional Conservatism and Income Smoothing. *European Accounting Review*, 15(4), 527-564.
- Giroux, G. (2004). *Detecting earnings management*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Incorporated.
- Gjesdal, F. (2003). Resultat kvaliteten anno 2003. *Praktisk økonomi & finans*, 20(01), 51-81.
- Grimen, H. (2000). *Samfunnsvitenskapelige tenkemåter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gripsrud, G., Olsson, U. H. & Silkoset, R. (2010). *Metode og dataanalyse : beslutningsstøtte for bedrifter ved bruk av JMP*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

- Hamberg, M. & Beisland, L. A. (2014). Changes in the Value Relevance of Goodwill Accounting Following the Adoption of IFRS 3. *Journal of International Accounting, Auditing & Taxation*, 23(2), 59-73. doi: 10.1016/j.intaccudtax.2014.07.002
- Hamberg, M., Novak, J. & Paananen, M. (2011). The Adoption of IFRS 3: The Effects of Managerial Discretion and Stock Market Reactions. *European Accounting Review*, 20(2), 263-288. doi: 10.1080/09638181003687877
- Heskestad, T. (2014). Manipulering av inntekter og "røde flagg". *Deloitte iFokus*. Hentet fra <https://www2.deloitte.com/no/no/pages/legal/articles/manipulering-av-inntekter.html>
- Heskestad, T. (2016). Manipulering av kostnader ; røde flagg i regnskapet. *Revisjon og regnskap*, 86(4), 33-39.
- Hinton, P. R., McMurray, I. & Brownlow, C. (2014). *SPSS Explained*. London: Routledge.
- Javakhadze, D., Ferris, S. P. & Sen, N. (2014). An international analysis of dividend smoothing. *Journal of Corporate Finance*, 29, 200-220. doi: 10.1016/j.jcorpfin.2014.09.007
- Khalilzadeh, J. & Tasci, A. D. A. (2017). Large sample size, significance level, and the effect size: Solutions to perils of using big data for academic research. *Tourism Management*, 62, 89-96. doi: 10.1016/j.tourman.2017.03.026
- Kristoffersen, L., Tufte, P. A. & Johannessen, A. (2004). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag*. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Kvifte, S. S. (2014). Kritisk blikk på IFRS - misforståelser og utfordringer. *Magma*, 17(1), 44-49.
- Kvifte, S. S. & Johnsen, A. (2008). *Konseptuelle rammeverk for regnskap*. Oslo/Stavanger: Fagbokforlaget.
- Lang, M., Raedy, J. S. & Wilson, W. (2006). Earnings management and cross listing: Are reconciled earnings comparable to US earnings? *Journal of Accounting and Economics*, 42(1), 255-283. doi: 10.1016/j.jacceco.2006.04.005
- Langli, J. C. (2005). Regnskapskvalitet ; om hvordan regnskapsmessig støy svekker kvaliteten på regnskapsinformasjon. *Praktisk økonomi & finans*, 22(1), 49-62.
- Leuz, C., Nanda, D. & Wysocki, P. D. (2003). Earnings management and investor protection: an international comparison. *Journal of Financial Economics*, 69(3), 505-527. doi: 10.1016/S0304-405X(03)00121-1
- Li, K. K. & Sloan, R. G. (2009). Has Goodwill Accounting Gone Bad? . *Review of Accounting Studies, Forthcoming*. doi: 10.2139/ssrn.1466271
- Lintner, J. (1956). Distribution of Incomes of Corporations Among Dividends, Retained Earnings, and Taxes. *The American Economic Review*, 46(2), 97-113.
- McLeay, S., Neal, D. & Tollington, T. (1999). International Standardisation and Harmonisation: a New Measurement Technique. *Journal of International Financial Management & Accounting*, 10(1), 42-70. doi: 10.1111/1467-646X.00042
- Melle, F. & Wik, R. (2001). Hva betyr utviklingen av IAS for norske foretak? *Magma*, 4(6), 19-31.
- Nesbakk, S., Roxrud, S. & Strandberg, B. E. (2015). Årsrapportundersøkelsen 2015 Lastet ned fra <http://www.pwc.no/no/ifrs/publikasjoner/aarsrapportundersokelse-2015.pdf>
- Olsen, A. B. (2007). *Økonomisk kriminalitet: avdekking, gransking og forebygging*: Universitetsforlaget.
- Olsen, A. B. (2008). Virkemidler for å stoppe kriminelle ledere i næringslivet. *Praktisk økonomi & finans*, 25(02), 53-59.
- PricewaterhouseCoopers. (2007). Business Valuation Inside 02/2007 Lastet ned fra http://www.pwc.no/no/publikasjoner/business_valuation_inside_02_2007_ny.pdf

- Prop. 39 L (2004-2005). (2004). *Om lov om endringer i lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v. (regnskapsloven) og enkelte andre lover (evaluering av regnskapsloven): Tilråding fra Finansdepartementet av 17. desember 2004, godkjent i statsråd samme dag: (Regjeringen Bondevik II)*. Oslo: Finansdepartementet.
- Prop. 64 S (2002-2003). (2003). *Om samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutning nr. 37/2003 av 14. mars 2003 om innlemmelse i EØS-avtalen av europaparlaments. og rådsforordning (EF) nr. 1606/2002 om anvendelse av internasjonale regnskapsstandarder: Tilråding fra Utenriksdepartementet av 15. mai 2003, godkjent i statsråd samme dag: (Regjeringen Bondevik II)*. Oslo: Utenriksdepartementet.
- Ramanna, K. & Watts, R. L. (2012). Evidence on the use of unverifiable estimates in required goodwill impairment. *Review of Accounting Studies*, 17(4), 749-780. doi: 10.1007/s11142-012-9188-5
- Rees, L., Gill, S. & Gore, R. (1996). An Investigation of Asset Write-Downs and Concurrent Abnormal Accruals. *Journal of Accounting Research*, 34(Suppl S), 157-169.
- Riedl, E. J. (2004). An Examination of Long-Lived Asset Impairments. *Accounting Review*, 79(3), 823-852.
- Schilit, H. (2002). *Financial shenanigans*. New York: Tata McGraw-Hill Education.
- Sellæg, F. E. (red.). (2012). *IFRS-håndboken 2012*. Oslo: Ernst & Young.
- Stenheim, T. (2009). Regnskapsmessig behandling av goodwill. *Magma*, 12(10), 22-31.
- Stenheim, T. (2010). Nye IFRS-krav til nedskrivning av goodwill. *Magma*, 13(1), 71-79.
- Stenheim, T. (2012). *Decision usefulness of goodwill reported under IFRS*. Doktorgradsavhandling, Avdeling for regnskap og revisjon, Handelshøyskolen i København, København.
- Stenheim, T. & Blakstad, L. (2012). Regnskapsmanipulering—definisjon, forutsetninger og incentiver. *Praktisk økonomi & finans*, 29(02), 57-69.
- Strandberg, B. E. (2004). IFRS 3 om virksomhetsoverdragelser. *Revisjon og regnskap*, 74(4), 22-29.
- Tsybina, E. & Sebergesen, S.-I. (2016). *Nedskrivning av goodwill: en empirisk analyse av norske foretak*. Mastergradsavhandling, Norges Handelshøyskole. Lastet ned fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/2404800/masterthesis.PDF?sequence=1>
- Van der Zanden, P. & Nobes, C. (2002). FEE survey on business combinations. *Fédérations des Experts Comptable*.
- Watts, R. L. & Zimmerman, J. L. (1978). Towards a Positive Theory of the Determination of Accounting Standards. *The Accounting Review*, 53(1), 112-134.
- Watts, R. L. & Zimmerman, J. L. (1986). *Positive Accounting Theory*. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice-Hall Contemporary Topic in Accounting Series.
- Watts, R. L. & Zimmerman, J. L. (1990). Positive Accounting Theory: A Ten Year Perspective. *The Accounting Review*, 65(1), 133-156.
- Zeff, S. A. (1978). The Rise of Economic Consequences. *The Journal of Accountancy*, 146(12), 56-63.

VEDLEGG

Refleksjonsnotat

Tema for denne masteroppgaven er goodwill og manipulering av regnskapet. Overgangen fra norske regnskapsregler og GRS til de internasjonale regnskapsstandardene for norske børsnoterte foretak har blitt hevdet å åpne opp for manipulering gjennom økt bruk av skjønn. En mulig effekt av dette er at balanseført goodwill øker ved at nedskrivninger ikke blir gjennomført. I denne studien blir også muligheten for store nedskrivninger av goodwill gjennom big bath-rapportering problematisert. Tidligere studier hevder at nyansatte ledere gjennomfører store nedskrivninger for å lettere kunne vise til forbedringer i resultatet etter sin tiltreden.

Resultatene i masteroppgaven viser at gjennomsnittlig balanseført goodwill i norske børsnoterte selskaper har økt med 62,6% i perioden 2005-2015. Dersom en ser nærmere på dataene kan det imidlertid se ut til at overgangen til de internasjonale regnskapsstandardene har ført til en implementeringseffekt, og at økningen i balanseført goodwill ikke er vedvarende. Resultatene viser videre at det ikke ser ut til å være grunn til å hevde at lederskifte fører til store nedskrivninger i goodwill som et ledd i en big bath-rapportering i norske børsnoterte selskaper.

EØS-avtalen regulerer Norges forhold til EU og vil kunne få konsekvenser for de norske børsnoterte selskapene. Nye reguleringer, slik som innføringen av IFRS, påvirker de norske børsnoterte selskapene og krever at de er tilpasningsdyktige og retter seg etter nye lovkrav. Overgangen til rapportering etter de internasjonale regnskapsstandardene krevde at de norske børsnoterte selskapene investerte i kompetente ansatte for å kunne tilegnet seg den nye kompetansen som var nødvendig. Internasjonalisering av regnskapsrapporteringen kan bidra til mer sammenlignbare regnskaper, og gjøre det enklere for de norske børsnoterte selskapene å kommunisere regnskap med utenlandske aktører. Likevel kan det være behov for norske særløsninger og tilpasninger som avviker fra de internasjonale regnskapsreglene.

Internasjonalisering åpner for større og flere muligheter for norske børsnoterte selskaper. En får tilgang til større eller helt nye markeder, og internasjonal vekst kan ta bedriften til et nytt nivå. Eksport av olje, gass og fisk har en sentral rolle i strukturen i norsk økonomi.

Internasjonalisering byr likevel på utfordringer. En møter på større konkurranse og en må ha kunnskap om andre land; deres forretningskultur, handelsstatistikk, reguleringer og lovkrav.

Regnskapsrapportering handler om lover, regler og prinsipper og forbindes nok ikke nødvendigvis med innovasjon. Likevel er reglene og standardene i stadig utvikling og nye rapporter og NOU-er kommer ut på høring med forslag til endringer i rapporteringen. Blant annet har NRS sendt ut et høringsutkast til en ny regnskapsstandard som skal erstatte de eksisterende regnskapsstandardene for å konvergere mot IFRS for foretak som ikke er små. Det er viktig med utvikling i regnskapsreglene og –standardene slik at de endres i takt med forandringer og trender i samfunnet og markedet. I tillegg må de dekke behovene til regnskapsbrukerne. Nye ideer og praktiseringer innenfor regnskapsrapporteringen kan gi direkte konsekvenser for norske børsnoterte selskaper, og ha en effekt på regnskapene deres akkurat slik som implementeringen av IFRS har hatt. Resultatene i oppgaven viser at en endring i rapporteringen kan gi store utslag i regnskapene. Overgangen fra GRS til IFRS var en stor omveltning, men også mindre endringer kan føre til at selskapene må tilegne seg ny kunnskap, endre regnskapsmetode eller tilpasse arbeidsrutinene sine i forhold til regnskapsrapportering. Nye ideer og praktiseringer innenfor regnskapsrapporteringen er nødvendig for at rapporteringen tilpasses endringer og dynamikken i omgivelsene. Dette kan være for å forbedre rapporteringen ved å gi mer informativ regnskapsinformasjon, øke åpenhet for å skape tillit hos interessenter eller etterleve nye lovkrav.

Bedrifters samfunnsansvar har de siste tiårene vokst frem som en sterk trend i næringslivet. Samfunnsansvar omfatter mange områder slik som sosialt, miljømessig og styringsmessig ansvar. Når det kommer til manipulering av regnskap og goodwillstørrelsen, har de børsnoterte selskapene et ansvar for å rapportere en så korrekt verdi som mulig for å fremstille selskapets reelle økonomiske situasjon. Som store og viktige aktører i markedet har de et spesielt ansvar for å ikke føre interessentene sine bak lyset. Samfunnsansvar er ikke noe bare aksjeeiere og myndigheter med reguleringsansvar er opptatt av, men omfatter en hel gruppe av interessenter. Eiere, finansinstitusjoner, eventuelle investorer, aktivistgrupper, leverandører og kunder forventer mer av selskapene utover de lovpålagte reglene. Ved at næringslivet påtar seg sterkere og mer direkte forpliktelser overfor samfunnet skaper de større tillit hos kunder og andre interessenter. For de fleste børsnoterte foretakene i dag er og bør samfunnsansvar være en naturlig del av forretningsstrategien.

Selskaper og ledere har også et etisk ansvar, og bør jobbe for å fremme en god kultur i markedet. Børsnoterte selskaper har et spesielt ansvar ettersom de omsetter verdipapirer på en offentlig markedsplass. Dersom selskaper bevisst offentliggjør regnskaper med feilaktig informasjon, kan dette føre til utslag på aksjepriser som villeder eventuelle investorer. Dette kan ha en uheldig effekt for de andre aktørene, og kan føre til mistillit til markedet. Manipulering av regnskapet kan ha en kortsiktig og umiddelbar positiv effekt for et selskap, men kan helt klart føre til store ødeleggende konsekvenser dersom dette blir avslørt. Børsnoterte selskaper bør derfor ta ansvar for å skape en kultur i markedet hvor korrekt regnskapsrapportering står i fokus for å skape tillit. Likevel er det nødvendig med kontrolltiltak for å redusere sjansen for å komme unna med feilaktig regnskapsrapportering. Gjennom revisjon utgjør revisor en viktig uavhengig kontrollfunksjon. Likevel kan trolig flere kontrolltiltak og krav til åpenhet redusere muligheten og sjansen for at regnskapsmanipulering i norske børsnoterte selskaper gjennomføres.

Eli O. Nomeland

Vår studie omhandler goodwill og dens rapportering etter de internasjonale regnskapsstandardene (IFRS), samt regnskapsmanipulering i forhold til denne regnskapsposten. I 2005 ble de internasjonale regnskapsstandardene implementert i Norge, og alle norske børsnoterte selskaper ble dermed nødt til å innrette seg og rapportere etter de internasjonale standardene. Overgangen fra de norske regnskapsstandardene medførte en endring for rapportering av goodwill ved at denne nå skulle nedskrives minst en gang årlig i stedet for årlige avskrivninger som ble anvendt under GRS. Endringen førte til at det var mulig å opprettholde verdien av goodwill, og at en dermed kunne fremstille et mer "riktig" bilde av selskapets økonomiske situasjon. Det hevdes av tidligere studier at balanseført goodwill vil være høyere under IFRS enn GRS. Studien vår tar for seg nettopp dette, og tester for om verdien av balanseført goodwill har økt i norske børsnoterte selskaper i tidsperioden 2005-2015.

Ettersom graden av skjønn og subjektivitet økte i rapporteringen rundt goodwill under de internasjonale standardene, åpner dette imidlertid opp for at det kan forekomme regnskapsmanipulering rundt denne "usikre" eiendelen. Ledelsen har mulighet til å rapportere opportunistisk ved å gjennomføre store nedskrivninger i tråd med "big bath"-teorien. Big bath forekommer gjerne i sammenheng med et lederskifte. Den andre problemstillingen i oppgaven er om nyansatte ledere i norske børsnoterte selskaper gjennomfører store nedskrivninger av goodwill for å kunne vise til bedre fremtidige resultater.

Resultatene for den første problemstillingen viser at det har forekommet en betydelig økning av balanseført goodwill fra 2005 til 2015 på 62,6% (fra 6,63% til 10,78%), men at dette igjen kan vise seg å være en implementeringseffekt som har stabilisert seg i de senere årene etter 2008. For hypotesen om lederskifte og big bath blir det gjennomført 9 ulike tester, men alle viser imidlertid det samme; at et lederskifte ikke har en signifikant innvirkning på balanseført goodwill.

Internasjonalisering

Videre i refleksjonsnotatet er norske børsnoterte selskaper enheten som analyseres. I forhold til internasjonale trender blir de børsnoterte selskapene påvirket gjennom nye reguleringer eller endringer som oppstår i EU. Et eksempel på dette er implementeringen av IFRS som også ble innført i Norge og de børsnoterte selskapene gjennom EØS-avtalen. EØS-avtalen gir

tilgang til markeder, handelsavtaler, kvoter, priser og lignende. Dersom det oppstår nye betingelser kan dette potensielt ha stor effekt for de norske børsnoterte selskapene. Siden flere av de børsnoterte selskapene også opererer utenfor Norge vil disse også være påvirket av rentesatser, valutakurser, politiske forhold osv.

Ser en på bransjene separat vil trendene komme enda tydeligere frem. Oljemarkedet påvirkes av at det produseres for mye i forhold til konsumet. For oljebransjen medfører dette et fall i oljeprisen, som igjen vil føre til fremtidig usikkerhet i bransjen. Videre rammes underleverandører når oljebransjen går dårlig, og alle som leverer og produserer utstyr til selskapene. National Oilwell Varco har måtte kutte enormt mange årsverk som følge av den dårlige perioden oljebransjen er inne i, og fallet i oljeprisen har resultert i en svekket norsk krone de siste årene.

De samme tendensene kan en se i fiskeri-bransjen. Havene tappes for fisk som aldri før, og selv med nåværende kvoteringer kan det oppstå enda strammere reguleringer eller handelsbarrierer. Med tanke på at Norge eksporterer store mengder fisk vil slike begrensninger kunne ha store innvirkninger på landets økonomi. Her vil også valutakurser virke inn på bransjen.

Innovasjon

Det brukes mer penger på forskning og utvikling enn noen gang. Den teknologiske revolusjonen har endret hvordan en planlegger, designer og utvikler. I dagens raske teknologiske utvikling vil selskaper som er i stand til å utarbeide nye og bedre løsninger kunne tilegne seg enda større markedsandeler. For å lykkes vil det være helt nødvendig at selskapene har tilgang på god teknologi, og det er svært viktig at en henger med i utviklingen. En særdeles viktig egenskap er derfor tilpasningsevne.

Børsnoterte selskaper kan anses som mer privilegerte og kan ha et "ansvar" til å føre teknologisk utvikling og innovasjon da selskapene ofte besitter midlene og kapitalen som er nødvendig. Innenfor legemiddelbransjen er innovasjon spesielt aktuelt da det hele tiden forsøkes å finne nye produkter som kan kurere ulike sykdommer. Forskning på kreft har medført enorme fremskritt, og overlevelseshraten er høyere enn noen gang. Innovative produkter utvikles stadig, men forskningen krever store mengder kapital.

Videre vil de børsnoterte selskapene påvirkes av nye regnskapsstandarder som innføres. Det vil derfor være viktig at selskapene enkelt kan sette seg inn i nye reguleringer og tilpasse seg endringene. Siden børsnoterte selskaper kan ha mer fokus rettet mot seg enn andre selskaper er det viktig at det som blir rapportert inn viser selskapets reelle økonomiske situasjon. Dersom det oppdages at investorer og kreditorer blir ført bak lyset, vil dette kunne medføre alvorlige konsekvenser.

Ansvarlighet

I dagens samfunn bør ethvert selskap ha en strategi for samfunnsansvar godt integrert i forretningsstrategien. Selskaper som har en bevisst holdning til samfunnsansvar vil kunne danne gode arbeidsforhold (HMS-regler), i tillegg til at det skaffer selskapet et godt rykte og renommé, som til slutt resulterer i fornøyde kunder. Som en følge av globaliseringen har det oppstått en del "kjøreregler" for å ivareta gode holdninger for at bedriftene skal kunne konkurrere internasjonalt på like vilkår. Samfunnsansvar er spesielt viktig for børsnoterte selskaper da disse ofte er større foretak som har en særskilt posisjon i markedene. For et børsnotert selskap er rapporteringen som tidligere nevnt særdeles viktig. For investorer og kreditorer vil det være essensielt at det som blir rapportert inn faktisk stemmer. Investeringer tas på bakgrunn av et selskaps økonomiske historie og situasjon. Regnskapsmanipulering som følge av resultatstyring eller resultatutjevning kan medføre en for høy aksjekurs eller urealistisk stabile resultater, som fører til en feilvurdert investering. Det foreligger et etisk ansvar hos foretakene for å passe på at informasjonen som fremstilles stemmer.

Bedrifter som opererer innenfor ikke-bærekraftige ressurser vil ha et større ansvar for miljøet og bærekraftighet. Dette kan være i form av krav til forurensing, kvoteringer, eller krav knyttet til miljømessige hensyn. Olje- og gassvirksomheten har et ekstra stort ansvar for miljø og forurensing da denne industrien er den største enkeltkilden til utslipp av klimagasser i Norge. Det anvendes store mengder kjemikalier i tilvirkningen av olje og gass, og omtrent en tredel av det som anvendes blir dumpet ut i havet. Stadig vedtas det strengere krav i forhold til forurensing og utslipp av kjemikalier, og restriksjonene kan bli enda større i de kommende årene. Selskapene som opererer innenfor denne bransjen kan også føle at de må gi noe tilbake til miljøet og delta i prosjekter for å opprettholde samfunnsansvaret.

I tillegg gjennomfører mange av de børsnoterte selskapene flere ulike prosjekter for samfunnsansvar (CSR). Dette kan være i form av å hjelpe land eller organisasjoner som trenger det, eller at en inngår avtaler og deltar aktivt på prosjekter. Fordelene med samfunnsansvar er mange, og i tillegg til at en gir noe tilbake til samfunnet går en foran som et godt forbilde og skaper et positivt omdømme.

Ole Topstad